

SOCIALNA MISEL

LJUBLJANA

L. V.

1 • 9 • 2 • 6

ŠT. 1.

VSEBINA 1. STEVILKE Z DNE 1. JANUARJA 1926

Članki in razprave:

Dr. Korošec A.: O političnem programu Slovencev . . .	str. 1
Lilleg Milan: O solidarizmu (konec prihodnjič) . . .	„ 5
Dr. Pregelj Iv.: Slovenski izobraženec danes in včeraj . . .	„ 10
Cvikelj Avg.: Današnji gmotni položaj našega delavstva . . .	„ 13

Pregled.

Politični pregled:

Notranje-politični pregled (F. S.)	„ 16
Politično življenje katoličanov (G.)	„ 17
Novi program nemške socialne demokracije (Fr. Erjavec) . . .	„ 18

Kulturni pregled:

Ljubljanska in mariborska »Prosvetna zveza« (F. E.) . . .	„ 19
Splošna knjižnica (F. E.)	„ 20
Literatura	„ 21

Socialni pregled:

Volitve v Delavsko zbornico (P. St.)	„ 21
Socialno zavarovanje v Švici	„ 22
Podpora za brezposelne na Nizozemskem	„ 22
Revije	„ 22
Literatura	„ 22

Gospodarski pregled:

Leto 1925. (D. P.)	„ 22
Dr. Gosar: Socialna ekonomija (Dr. J. Jeraj.)	„ 23
Literatura	„ 24

„SOCIALNA MISEL“ izhaja vsakega prvega v mesecu. — Urejuje jo in oblastem odgovarja Fran Erjavec, na čigar naslov (Ljubljana, Poljanska cesta šte. 18) je pošiljati tudi rokopise. — Upravištvu je v Ljubljani, Jugoslovanska tiskarna, kolportajni oddelek, Poljanski nasip 2. — Za Italijo je poverjeništvu v Gorici, Via Carducci 2. Naročnina za vse leto znaša 50 Din, za Italijo 25 lir, za ostalo inozemstvo 60 Din. — Izdajatelj: Dr. A. Gosar, Ljubljana. — Tiska jo Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani, za katero odgovarja Karel Čeč.

SOCIALNA MISEL

L. V.

V LJUBLJANI, 1. JANUARJA 1926.

ŠT. 1.

Dr. Anton Korošec:

O političnem programu Slovencev.

Slovenci nismo imeli svoje države. Niti smo imeli državo, v kateri bi tvorili večino. Prej v Avstriji, a sedaj smo v državi Srbov, Hrvatov in Slovencev v veliki manjšini. Zato se tudi politična sposobnost Slovencev nikdar ni mogla svobodno razviti, ampak je bila vedno omejena na voljo drugih narodov, v katerih krogu je imela sedaj manjši, sedaj večji vpliv. Notranjo zgradbo države smo morali sprejemati, kakor so nam jo ustvarili drugi. Na ta način smo bili odvisni v svojem razvoju od drugih narodov v strogo političnem, socialnem, gospodarskem, slovstvenem, znanstvenem in etičnem oziru. Najbolj svobodni smo še bili v slovstvenem oziru, ker smo sami ustvarjali in konzumirali, ter v etičnem oziru, ker je versko življenje že po svoji narodi nedostopnejše utesnjevanju po državni oblasti.

Ko je nacionalna ideja začela tudi nas Slovence buditi iz tisočletnega spanja, da se zavedamo kot samostojen narod, se začenja prva doba našega političnega življenja. Stisnjeni med nemški, italijanski in madžarski narod ter izročeni nemški, oziroma madžarski državni hegemoniji, se je moralo naše politično delo gibati v dvojni smeri: klicati naše istorodne elemente k narodni zavesti in braniti naš narodni organizem pred raznarodovanjem po drugorodni večji kulturi in narodnosovražni državni upravi. Ko je padel monarhistični absolutizem v Avstriji in se je začelo parlamentarno življenje, so postale sicer nevarnosti večje, a obenem večje tudi naše odporne sile.

Ta prva doba največje nevarnosti za naš narodni obstoj je trajala do časa, ko je l. 1879. grof Taaffe postal ministrski predsednik, ko so si l. 1882. Slovenci zopet priborili večino v ljubljanskem mestnem svetu in ko so l. 1883. Slovenci pri deželnozborskih volitvah na Kranjskem prodrli v kmečki in mestni kuriji ter v trgovsko-obrtni zbornici. Popolnoma pa nevarnost ni nehala vse do razpada Avstrije.

V državnopravnem pogledu se je v tej dobi zahtevalo zedinjenje vseh Slovencev v eno administrativno državnopravno celoto ter poudarjala skupnost južnih Slovanov. Politični listi te dobe so bili »Novice«, »Slov. Gospodar«, »Slov. Narod«, »Slovenec«, »Soča«, »Edinost«. V kulturnem oziru je zabeležiti ustanovitev Družbe sv. Mohorja v Celovcu l. 1851. ter začetek prosvetnega dela med narodom z ustanovitvijo prve slovanske čitalnice v Mariboru l. 1861. Na Dunaju se je l. 1870. ustanovil beletristični list »Zvon«. Na gosp. polju so se začele ustanovljati posojilnice.

Strankarstvo je vzkliklo začasno na dan v obliki struje »Staroslovencev« in »Mladoslovencev«, sicer pa je v politiki vladala na zunaj sloga

v imenu narodnosti, čeprav se je na zunaj neprenehoma pojavljalo nesoglasje med katoliškozavednimi in proticerkvenimi elementi.

Drugo dobo našega političnega življenja označuje vseobsežna diferenciacija političnih programov. Pojavijo se stranke. V glavnem se je razčlenjevanje vršilo po narodnih, svetovnonazornih, socialnih in gospodarskih nazorih. To dobo lahko računimo do l. 1914. V tej dobi se zruši narodna sloga v političnem življenju in na Kranjskem nastaneta Katoliško-narodna stranka (pozneje Slovenska ljudska stranka) in Narodno-napredna stranka, na Štajerskem Narodna stranka, Slovenska kmečka zveza in nemškutarska Napredna zveza z glasilom »Štajerec«. Tudi na Goriškem se ločijo duhovi po svetovnem naziranju, le na Koroškem in v Trstu še ostane sloga med Slovenci.

Socialno gibanje se pojavlja. Industrijski obrati na slovenski zemlji so narasli in se razvijajo. L. 1894. je ustanovil dr. Krek »Slovensko katoliško delavsko društvo«, l. 1896. se je ustanovila Jugoslovanska socialno-demokratska stranka, l. 1910. Jugoslovanska narodno-socialna stranka.

Smisel za demokracijo se širi z borbo za splošno in enako volivno pravo. L. 1907. je avstrijski državni zbor sklenil volivno reformo s splošno in enako volivno pravico, po kateri so se že isto leto vršile prve volitve.

Zadruharstvo se razširi po celi Sloveniji, gospodarska moč Slovencev se krepi. Tudi zadruharstvo se je začelo cepiti po političnih strankah.

Katoliški shodi niso imeli samo pomena za preroditev verskega življenja med Slovenci, ampak so Slovence tudi, raztresene in razkosane po pokrajinah, politično približali. L. 1909. se je ustanovila v Ljubljani iz Slovenske ljudske stranke in sorodnih pokrajinskih političnih organizacij Vseslovenska ljudska stranka. V svobodni politični organizaciji si je s tem večina Slovencev idealno ustvarila Zedinjeno Slovenijo.

Narodna zavest se je v tej dobi začela buditi tudi med prekmurskimi Slovenci. Klekl je ustanovil tednik »Novice« in začel redno izdajati tudi nabožen časopis in koledar.

V državnopravnem oziru se je še vedno pojavljala želja po Zedinjeni Sloveniji. Po aneksiji Bosne in Hercegovine je stopilo v ospredje trilateralno vprašanje, zedinjenje vseh Slovencev, Hrvatov in Srbov avstro-ogrske monarhije. V tem smislu se je izrazila tudi Jugoslovanska socialno-demokratska stranka na ljubljanski konferenci l. 1909. (tako zvana tivolska resolucija) in Vseslovenska ljudska stranka skupaj s hrvatsko Stranko prava na zborovanju v Ljubljani l. 1912. in Narodno-napredna stranka l. 1913. z izjavo svojega izvršilnega odbora. Balkanska vojna je avstro-ogrske južne Slovence zelo približala slovanskim narodom na Balkanu in rodila posebno med mladino željo po združenju vseh južnih Slovanov brez avstro-ogrskega okvira in habsburškega žezla.

Leposlovje je doživelo v tej dobi velik razmah. Znanstveno slovstvo je našlo zavetja v publikacijah tozadevnih ustanov in revij, a manjkale so mu srednje in visoke šole, zato pa so politične stranke vodile zanje z nemško vlado v parlamentu neprestano hude borbe.

Slovenska obrt in trgovina sta rasli tudi v trgih in mestih, in slovenske stranke so morale svoje programe razširiti tudi na obrtni in trgovski stan.

Kot tretjo dobo naših političnih programov lahko imenujemo leta svetovne vojne. Vse stranke se končno združijo na program zedinjenja vseh Slovencev, Hrvatov in Srbov v eno samostojno državno telo, najprej pod habsburškim žezlom, nazadnje brez njega. Vse druge programne točke stopijo v ozadje. Tako edinstvenega mišljenja slovenski narod ni bil tudi za časa svoje največje narodnopolitične sloge. Slovenci so se l. 1918. ob razpadu Avstro-Ogrske samoopredelili za skupno državo s Hrvati in Srbi, v trdnem prepričanju, da jim bo v njej najbolje zasigurano samostalno narodno življenje, to je njihov jezik, njihova kultura in njihovo gospodarstvo. Toda z vidovdansko ustavo se je uvedel najhuši centralizem v državno upravo in šole so dobile nalogo vzgajati mladino za narodno edinstvo. S tem je slovenskemu narodnemu organizmu preprečeno svobodno kulturno, gospodarsko in socialno izživetje, a z »narodnim jedinstvom« je prišla v nevarnost tudi njegova narodnost sama. Večina slovenskega naroda zahteva zaradi tega revizijo ustave in po njej vsaj zakonodajno avtonomijo, po kateri bi bila zaščiteni njegova narodna individualnost. Nositeljica tega programa je Slovenska ljudska stranka, nositeljica ideje »narodnega edinstva« in centralizma pa Samostojna demokratska stranka, naslednica Narodnonapredne stranke. Druge stranke, kakor Kmetijska, socialno demokratska in radikalna, so za »narodno edinstvo« in centralizem, četudi se v teh ozirih ne izpostavljajo tako kakor Samostojna demokratska stranka. Davidovičeva demokratska stranka išče kontakta s Slovensko ljudsko stranko.

Vse predvojne stranke so prenesli Slovenci tudi v novo državo, izvzemši nemškutarsko. Narodnonapredna stranka se je prelila v demokratsko stranko, katere gros tvorijo Srbi. Tudi jedro radikalne in Davidovičeve demokratske stranke tvori srbski element. Kmetijska stranka, ki se je pred kratkim združila s slovenskimi radičevskimi poslanci v Zvezo slovenskega kmetijskega ljudstva, je najprej šla skupno s srbsko Zemljoradniško stranko, sedaj je zvezana s Hrvatsko seljačko stranko. Socialno demokratska in komunistična stranka — poslednja živi od časa Obznane le latentno — imata pod svojo streho zbrane vse narodnosti v enotni organizaciji. Popolnoma neodvisna, samoslovenska stranka je Slovenska ljudska stranka. Pri vseh volitvah za narodno skupščino se je slovenski narod po ogromni večini izrekel za Slovensko ljudsko stranko, tako da njen program lahko imenujemo program slovenskega naroda v državi Srbov, Hrvatov in Slovencev.

Vsled ustanovitve slovenske univerze v Ljubljani je znanstveno slovestvo čudovito brzo naraslo. Ker je narasel slovenski element po trgih in mestih in dijaški element po vseh višje organiziranih šolah, je tudi vse drugo slovestvo nenavadno napredovalo. Naš knjižni trg se ne da več

primerjati s predvojnimi razmerami tako glede produkcije kakor glede prodaje.

Obrt in trgovina sta prišli večinoma v slovenske roke, istotako mala industrija, večja in težja samo po vodstvu podjetij. Iz državno-obrambnih ozirov se povzroča industriji veliko ovir na slovenskem ozemlju, zato ljudstvo ne najde dovolj posla v domovini in se mora zopet izseljevati. Slaba gospodarska in davčna politika ubijata sploh vse produktivne stanovce in proletarizirata uradniški stan.

V zvezi z večjim gospodarskim razmahom je zraslo tudi slovensko bankarstvo, slovensko bolj po firmi in zaposlenem uradništvu kakor po denarju.

Na brate, ki so ostali v drugih državah, se misli in vzdržuje ž njimi vsaj kulturno edinstvo, katero bi pa prišlo tembolj v nevarnost, čimbolj bi se Slovenci udajali ideji »narodnega edinstva«.

* * *

Od časa narodnega preroda do danes je želja slovenskega naroda po enotnem, skupnem, nerazdeljenem, samostojnem državno-pravnem življenju stopnjema napredovala. Danes je njemu ideal v državi Srbov, Hrvatov in Slovencev dobiti čim največjo državno-pravno samostojnost, naj se potem že imenuje avtonomija ali federacija. Prirodni nagon zdravega organizma po samostojnosti, zavest največje kulturnosti in prepričanje o svoji lastni gospodarski moči nagiba slovenski narod, da si sam oblikuje svojo usodo. Ni pričakovati, da bi se narod odrekel svojemu jeziku in svoji narodni individualnosti. Bil bi to prvi slučaj v zgodovini, da se narod prostovoljno odreče svoji samobitnosti.

Glavni ustroj našega državnega aparata je sicer zgrajen na demokraciji, vendar je ta demokracija bolj formalna kot realna. Pogon tej demokratski mašini daje duh državnega absolutizma, ki ne privošči svobode ne družini, ne narodu. Dokler bo trajal ta duh v celi državni upravi, bodo vsi, ki hočejo svobodo družine, cerkve in naroda, morali biti pripravljeni na velike politične borbe. Ako je najvišji cilj politike, da se narodi razvijajo k vedno večji svobodi, popolnosti, sposobnosti in vrednosti, potem se sedanji program večine slovenskega naroda ne more imenovati pogrešen.

Milan Lilleg.

O solidarizmu.

(Študija.)

»L'homme naît débiteur de l'association humaine.«
(Človek se rodi kot dolžnik človeške družbe.)

Leon Bourgeois.

Ideja solidarnosti, to je ideja, ki vsebuje nazor o medsebojni človeški odvisnosti, ni v bistvu samem nič novega.

Ako potom historičnega razvoja zasledujemo postanek solidarizma, bomo našli njegove glavne oblike že v starem veku, dasi takrat izraz solidarnosti še ni bil enotno definiran. Že pri Grkih in Rimljanih najdemo, da jim je bilo znano pojmovanje o organični enotnosti človeške družbe, ravno tako, kakor jim je bila že znana etična solidarnost, podedovanje dobrega in slabega, kar se je takrat najtočneje izraževalo v nauku o izvirnem, dednem grehu katoliške vere. Rimsko pravo je poznalo solidarno obveznost in tudi druga starejša kazenska prava poznajo solidarno jamčenje. Dolgo preden nam je Adam Smith tako nazorno obrazložil vzajemno odvisnost človeštva v težnji po zadovoljitvi svojih potreb v ekonomskem življenju potom delitve dela, so vse to že tudi Grki poznali ter največ že tudi izvajali konsekvence teh zakonov.

Tako vidimo, da je bil solidarizem, akoravno še ni imel svojega današnjega imena, znan po svojih glavnih oblikah: biološko, sociološko, versko, moralno, pravno in gospodarsko. Toda vse te oblike so se posamezno pojavljale in ne da bi se v zadostni meri vpoštevale prirodne vezi, ki so jih združevale v medsebojni skupnosti.

Šele v drugi polovici 19. stoletja se je posrečilo uvrstiti idejo solidarnosti, t. j. idejo in teorije medsebojnih in vzajemnih odnošajev individuov v svoji skupnosti v gotov, določen sistem.

Znanega francoskega socialnega ekonoma, Leona Burgeois imenujemo danes ustanovitelja solidarizma, kajti on je združil teorije solidarnosti ter jih utemeljil na juridični podlagi. Njegova tozadevna znanstvena razprava »La Solidarité«, ki jo je izdal leta 1896., pa je manifest po njem ustanovljene socialno-ekonomske šole: francoskega solidarizma.

Akoravno se pripisuje Bourgeoisovim solidarističnim naukom pretežno socialno filozofski značaj, so se v praksi izrabile njegove teorije tudi v politične svrhe, ter je postal Bourgeoisov solidarizem program francoske radikalne stranke in kesnejših narodnih socialistov. Njegovi nauki so v takratni Franciji našli zelo rodovitna tla, kajti francoske mase so bile v onem času že prepojene z najrazličnejšimi idejami socialnega značaja. Vedno se je poudarjala in zahtevala rešitev in izvedba socialnega izenačenja. Solidarizem se je takrat uporabljal ob vsaki priliki bodisi v parlamentu, na ulici, v slavnostnih govorih ali v pozivih k štrajku. Najrazličnejši faktorji so si osvajali program solidarizma ter v njegovem imenu zahtevali uresničenje in izvedbo svojih najrazličnejših zahtev! Za majhen

primer citiramo po Gideu izjavo Milleranda, ko je ob otvoritvi mednarodne razstave v Parizu leta 1900. kot takratni trgovski minister končal svoj govor z vzklikom: »Znanost odkriva ljudem skrivnosti materialne in moralne veličine človeške družbe — ki je v eni sami besedi — v solidarizmu.«

Toda že dolgo pred Bourgoisom se je pečala s problemom solidarizma velika večina francoskih filozofov, sociologov in socialnih ekonomov. Izmed znanstvenikov, ki so si pridobili posebne zasluge za raziskovanje gospodarskega solidarizma, so bili najvažnejši: Sismondi, Saint-Simon, Charles Fourier in Pierre Leroux. Bastiat že je konstruiral temelje solidarizma, toda njegova izvajanja so nasprotna Bourgoisovemu solidarizmu. Bastiat namreč razvija teorijo, da je solidarizem sredstvo, s katerim se mora odgovornost posameznih individuov okrepiti in razširiti, ter iz tega vzroka odklanja vsako državno intervencijo. Posebno razširjenje zahvaljuje solidarizem tudi filozofom in sicer so bili najvažnejši med njimi: Auguste Comte, Izolet, Espinas, Renouvier in Fouillée.

Ogromni napredek, ki ga zaznamujejo naravoslovne vede v 19. stoletju, ter številna odkritja v biologiji, posebno pa v mikrobiologiji, so bila povod k novemu spodbujanju in razširjenju solidarizma. Sociologija se je posluževala naravoslovnih rezultatov ter skušala zase izrabiti ugotovljene sličnosti med živimi bitji in socialnim organizmom. Kljub mnogim pretiravanjem pa so se ohranile za napredek solidarizma zelo važne konstatacije, ki se je na njih podlagi nadaljevala zgradba solidarističnega sistema.

Neposredna prednika Leona Bourgeoisa, ki ju moramo omeniti, sta pa bila Charles Gide in Emil Dürkheim. Velike so Gideove zasluge na polju gospodarskega solidarizma. Po njem ni solidarizem samo lepo zveneča beseda in čisti ideal, kakor so svoboda, enakost in bratstvo, temveč je solidarizem dejstvo, in sicer po znanosti in zgodovini točno orisano dejstvo ter zato najvažnejša iznajdba našega časa. In to dejstvo interdependentnosti človeka se vedno vidneje in točneje izraža. Za uresničenje solidaritete pa zahteva Gide, da se celokupno gospodarsko življenje preosnuje na združni podlagi.

Dürkheimovo pojmovanje solidarizma pa ima čisto sociološko moralni značaj. On loči solidarizem v dve skupini: 1. v mehanični solidarizem, ki temelji na sličnostih in ki se pojavlja pri primitivnih človeških družbah, in 2. v organični solidarizem, ki sestoji iz različnosti, in pri tem misli Dürkheim na oni solidarizem, ki izvira iz delitve dela. Ta druga oblika pa je prevladujoča — vodilna — v naprednih človeških družbah. Dürkheim zastopa nazor, da ne tiči glavni namen razdelitve dela v povišanju donosa razdeljenih funkcij, kakor mislijo nacionalni ekonom, temveč vidi on glavno nalogo razdelitve dela v tem, da se razdeljene funkcije solidarično oblikujejo. Kajti le tako je omogočen in osiguran obstoj višjim človeškim družbam. Razdelitev dela, odnosno izhajajoča solidarnost postane tako temelj etike. Nasprotno Gideu pa vidi

Dürkheim v uvedbi korporativnih organizacij rešitev socialnega problema. Gide pa te poklicne organizacije odklanja, ker bi bila posledica teh organizacij edino le razdor enotne človeške družbe.

Po tej na kratko skicirani predzgodovini vidimo že pomembno vlogo, ki jo je imel solidarizem v francoskem duševnem življenju, preden je Bourgeois sestavil svoje teze. In kakor smo pri prejšnjem razvoju opazili vpliv časovnega razvoja, odgovarjajo tudi Bourgeoisovi nauki po vsem toku časa ter so povzeti iz obstoječih razmer. Znanstveno raziskovanje hoče zgraditi svoje nauke izključno le na podlagi pozitivnih, potem opazovanja pridobljenih dejstev in ne več s pomočjo špekulacije ali metafizike. Solidarizem temelji na resničnosti, izhaja iz historičnega razvoja — je torej realen. »Nastal je iz biologije ter bo po sociologiji prišel skupnosti v korist«, poudarja Bourgeois. Moralo hoče oprostiti principa krščanske ljubezni do bližnjega (Caritas!) ter jo bazira na dejstvo solidarnosti.

Toda, ali nam ne kaže narava v svojem razvoju povsem druga pota, kakor je pot skupnega sodelovanja? Ali nam ne kaže darvinizem s svojim zakonom eksistenčnega boja ravno nasprotje, vedno medsebojno uničevanje živih bitij, da se ohrani lastno življenje v dosego popolnega individualnega razvoja! Tega argumenta so se poprijeli individualisti, da utemeljé in upravičijo veljavnost svoje teze o prosti gospodarski konkurenci, izraženi v znanem »Laisser faire, laisser aller«. Vsaka državna intervencija z namenom regulirati gospodarski interesni boj je popolnoma zaman. Naloga države je edino to, da pazi, da se razvoj socialnega boja ne vrši preveč občutno in krvavo, kakor se to godi v naravi, ter da končno v tem boju zmagá razum, a ne materialna moč ali prevelik vpliv posameznikov. Biologija nas uči, nadaljuje Bourgeois, da eksistenčni pogoj posameznega individua niso boj med deli in posameznimi funkcijami njegovega organizma. Življenje marveč zavisi od vzajemne odvisnosti različnih elementov istega telesa. »Solidarizem je naše življenje«, poudarja Gide. Bourgeois pa imenuje te potrebne fiziološko se izmenjajoče odnošaje v posameznem organizmu orgánično solidarnost.

To zedinjenje k življenju pa ni le v organizmu samem, temveč tudi med živimi bitji istega plemena ali iste vrste. In ravno tako veljajo tudi za ljudi ti zakoni. Solidarizem veže ljudi fizično, moralno in intelektualno. Ne veže jih samo prostorno s svojimi sodobniki, temveč tudi časovno s predniki in to istotako z njih bodočimi nasledniki.

So li v resnici protislovja med zakonom solidarnosti in zakonom prostega individualnega razvoja? se vpraša Bourgeois. In zopet je narava, ki razreši solidaristom to vprašanje. Vsako živo bitje je le agregat posameznih sil, od katerih se skuša vsaka ohraniti ter doseči svoj najpopolnejši razvoj. Te sile pa se med seboj ne bojujejo, temveč so medsebojno ozko združene — asocirane! Njih medsebojna zveza je v korist vsakemu posamezniku in tudi oni celoti, katero tvorijo. Zakon o fiziološki razdelitvi dela ni nič drugega, nego koordinacija individualnih sil. S stopnjo, katero

zavzema živo bitje, narašča tudi raznovrstnost del, ki iz njih sestojajo. In tem večja, tem popolnejša je organizacija, tem popolnejša harmonija vlada med celoto in njenimi enotami. Celota živi za enoto in enote zopet eksistirajo le za celoto. Dalje trdi Bourgeois: Vplivi solidarizma se udeležujejo med bitji istega reda na enak način in njih zakoni se uveljavljajo ravno tako tudi v socialnem življenju. Boj za osebnost je prvi pogoj vsakega napredka. Potom individuov se razvije družba. Zato so individui in družba potrebni korelati. Tudi to potrjuje sociologija. Zakon o medsebojni odvisnosti torej ne povzroča zastoja, temveč zahteva napredek. Naravni razvoj družbe stremi iz lastne potrebe po tem, da doseže oni stadij, ko se sposobnosti in delavnosti vsakega posameznika lahko razvijajo v popolni prostosti do čim najjačjega izpopolnjenja celote.

Toliko o biološko - sociološki utemeljitvi solidarizma. Potom vede pridemo do spoznanja naravne in resnične solidarnosti in iz nje izhaja naravni zakon razvoja človeške družbe.

Ali pa imata narava in človeštvo iste cilje? Človek, prevdarno in npravno bitje, zasleduje moralni cilj in to je pravičnost. Brezzavestna narava pa deluje temu nasprotno popolnoma mehanično. Je torej amoralna in brez čuta pravičnosti. Zaključki odnosno rezultati naravne solidarnosti torej mnogokrat niso identični s končnim namenom človeštva. Da, po zakonu eksistenčnega boja privede končno solidarizem iz vzrokov naravne izbire vrste ali plemena in iz vzrokov podedovanja celo tako daleč, da postane triumf močnejšega nad slabšim razumljiv in mogoč. To pa je rezultat, ki ga človeška npravna zavest ne more odobravati, kajti ta rezultat naravnost nasprotuje pravičnosti. Zato ima človeška družba dolžnost, da posreduje, ter nalogo, da s pomočjo pravičnosti nadomesti te naravne nedostatke. Kakor pri vsakem naravnem zakonu, morajo tudi tukaj biti izvršene intervencije v pravcu in smislu narave in ne proti njej. Kakor poskušamo dati s pomočjo gravitacijskega zakona ravnovesje našim materialnim tvorbam, tako moramo tudi poizkušati, da s pomočjo zakona o naravni solidarnosti upostavimo moralni in socialni ekvilibri: to je pravičnost.

Tako nastane iz naravno potrebnega, od nas željen, hoten solidarizem. Šele zavedno in smotreno sodelovanje ljudi v težnji po moralnem cilju dobi etično vrednost in le potom tega sodelovanja bo dosežen zastremljeni cilj: to je pravičnost. Solidarizem pa postane s tem smernica človeškega delovanja, torej etični princip.

S spoznanjem naravnega in dejanskega solidarizma pridobi pojem pravičnosti novo vsebino in z njim tudi celotno moralično in pravno naziranje. »Človek ni več, kakor se je do sedaj smatralo, cilj za samega sebe,« pravi Bourgeois, »on je istočasno namen in sredstvo, on je enota in del celote.« Kot samostojno bitje ima človek pravico in tudi dolžnost samega sebe vzdrževati ter se prosto razvijati. Toda on je istočasno tudi član družbe, kateri zahvaljuje svoje življenje in kateri to življenje tudi dolguje, in to zato, ker se človek istočasno okorišča ter je deležen vseh

naprav, pridobitev in spoznanj te družbe. Zato pa je tudi vsak človek kot potreben član človeške družbe po sili tudi njen dolžnik in to v različnem obsegu. Za merilo tega dolga je smatrati socialni položaj poedinca. »Človek se rodi kot dolžnik človeške družbe,« povdarja opetovano L. Bourgeois. Ta dolg je podlaga dolžnosti posameznega človeka in obremenitev njegove prostosti. Da smo torej pravični, ne zadošča samo da ne posegamo v pravice svojega bližnjega: storiti moramo več. Zakaj, dokler človek ne pripozna tega svojega dolga napram človeštvu in dokler tega dolga ni poravnal, toliko časa ne bo prost in toliko časa ne bo zadoščeno pravičnosti. Podlaga pravic in dolžnosti ostane torej pravičnost. Toda s solidarizmom se njen pojem še razširi.

Bourgeois se ne zadovoljuje samo z moralično obveznostjo, da se prizna ta socialni dolg. Pred vsem zahteva dejanja. Zato poskuša določiti tem npravnim terjatvam pravni značaj. V to svrhu povzame iz francoskega privatnega prava — *code civil* — nauk o kvasikontraktu. Pod to, kontraktu podobno obligacijo spada: vodstvo poslov brez posebnega naročila, obogatjenje na tuje stroške radi nepravilno pridobljenih vrednot (tudi neprostovoljno in nenameravano oškodovanje tretjih), soposest pri dediščini, torej neprostovoljna, na sosedstvu osnovana asociacija. Vsi ti slučaji utemeljujejo po *code civil*-u gotove obveznosti, katerih izpolnitev se lahko izsili zakonskim potom. Toda vse te obveznosti nastanejo veljavno, ne da bi v to trebalo izrečnih privolilnih izjav soudeležencev. Zakon je tu tolmač; on sam sestavi pogodbene pogoje, na podlagi katerih bi se bile stranke zedinile, ako bi prej bile v stanju, da same odločajo. Kvasikontrakt ni torej nič drugega, kakor naknadno pripoznana pogodba (kontrakt).

Zakaj se potem ne bi prenesel kvasikontrakt iz privatnega prava v javno pravo, v socialno življenje, ko nam vendar človeška družba prikazuje vse znake onih obveznih razmerij, ki ne izvirajo iz pravnih opravil (*Rechtsgeschäfte*)! Spričo delitve dela, radi podedovanja deležev na socialnih dobrinah, radi različne in krivične razdelitve kulturnih dobrin — dolguje človek velik delež svojega položaja in imetja svojim prednikom, sodobnikom in potomcem. Iz tega sledi, da temelji tudi celokupna človeška družba na takem kvasikontraktu. In po L. Bourgeoisu naj ima kvasikontrakt človeške družbe iste in ravno tako upravičene zakonske posledice, kakršne so pripoznane kvasikontraktu v privatnem pravu, t. j. zahteva se priznanje dolga v pravem pomenu besede. Ni pa to dolg, ki bi bil enak moralni obvezi, temveč dolg, ki je pravno pripoznan in iztožljiv.

Vsak jurističen dolg pa zahteva sankcije in tako pripoznava in upravičuje solidarizem tudi državne intervencije. Na podlagi dejstva naravne solidarnosti in z uvedbo ideje kvasikontratka v skupnost socialnih odnosov se mora po solidaristični ideologiji spremeniti dosedaj veljavni pojem države. Država ne stoji več nad človeško družbo, ona ni več stvor, ki ima svoje posebne dolžnosti in pravice. Celokupen kompleks nazorov o državi se skrči ter sestoji le iz problema medsebojnih pravic

in dolžnosti, in to samo na podlagi naravne medsebojne asociacije človeštva samega. Država je le še organ, ki naj izvršuje poverjeno mu voljo ljudstva. Norme, ki jih država izdaja in s katerimi se urejuje zadržanje članov, so in naj bodo v svoji celoti samo izraz odločujoče volje celokupnosti. Zakoni, ki naj bodo izraz volje človeške družbe, morajo torej tudi pripoznati socialne krivice in socialni dolg, ki vsebuje vendar tudi voljo celote, ter odnosne zahteve urediti s pravilno in pravično razdelitvijo socialnega dolga.

Imperativno pa se pojavi kompleks novih vprašanj; odgovor nanje je — poleg uvedbe kvasikontrakta in pravne utemeljitve socialnega dolga — najizrazitejša originalnost Leona Bourgeoisa. Ta vprašanja so: Kdo naj plača, in komu naj se plača ta socialni dolg? Kako naj se ga plača in koliko naj se plača?

Teorija in praktični načrti solidarizma odgovarjajo na ta vprašanja: Socialni dolg (dette sociale) naj plačajo vsi oni, ki so se okoristili iz dejstva naravne solidaritete; pred vsem pa vsi oni, ki so si pridobili premoženja, in to ne samo potom lastne marljivosti in lastnega dela, temveč s pomočjo tisočev nepoznanih sodelavcev in to bodisi v sedanosti ali pa v preteklosti. — Socialni dolg naj se plača vsem onim, ki so bili med pridobivanjem radi obstoječe in historične nepravčnosti v socialnem življenju prikrajšani, namesto da so se okoristili ob naravni solidarnosti, torej se mora plačati vsem onim, ki se jih po solidarističnem načelu upravičeno imenuje »razdedinjene«.

Socialni dolg naj se plača s spontanimi prispevki k delu solidarnosti (socialne in dobrodelne ustanove), dalje s prisilnimi prispevki ter z davki, pri katerih pa obračajo solidaristi posebno paznjo na sistem progresivnega obdavčenja. Zakaj v dobičkih, ki jih dobivamo iz narodnega gospodarstva, je gotova in določena progresija, ki je odvisna od jakosti naših za delo uporabljenih pripomočkov. In končno pridemo do najtežjega vprašanja: koliko naj se plača? Povsem nemogoče je izračunati številčno višino socialnega dolga, ki odpade na vsakega posameznika. Toda zato še ne moremo zanikati upravičenosti tega dolga. (Konec prihodnjič.)

Dr. Iv. Pregelj:

Slovenski izobraženec danes in včeraj.

Misli.

Cenjeni gospod urednik! Prosili ste me, naj Vam zabeležim, kaj sodim o slovenskem izobraženstvu nekdanj in danes. Po pravici povem, da mi ni povsem jasno, česa želite od mene. Sodim tudi, da ne gre kar tako počez govoriti o tej temi. Ne gre zato, ker bi vsaka, četudi le rahlo apodiktično izražena sodba v tej ali oni smeri utegnila biti netočna, neistinita, vprav

zato, ker so vse take sodbe večalimanj generalizujoče, zatorej netočne. Če sem pa Vas, gospod urednik, prav umel, ste mi hoteli pri svoji prošnji za označeni prispevek, sugerirati prepričanje, da je med našim izobraženstvom zdaj in nekoč velika razlika, da smo neskončno manj orientirani o namenu in smotrih naše izobrazbe, kot pa so bili naši predniki, ki so v polnejši meri vršili to svoje poslanstvo, skratka, Vi nekam pietetno priznavate povsem naše starejše kulturne delavce, dočim ste o naših zdanjih pretežno bolj bridkega mnenja. Kakorkoli. Jaz sem Vas umel tako, da čutite nujno potrebo, da bi o stvari vsi poklicani razmišljali in iskali smotreno vase, ali zaslužijo kot izobraženci tudi pridevek, da so kulturni delavci. Kaj naj Vam jaz povem? Ali smem in morem? Ali ne bo prazno besedičenje govoriti ektemporativno o temi, ki bi zaslužila debatne obdelave bolj poklicanih ljudi, kakor pa sem sam. Kakorkoli. Obljubil sem nekaj misli. Evo jih.

1. Štejem se med izobražence, med akademske ljudi. Prav iz sebe smatram zato akademične ljudi po vseh predpisih za tiste, ki jim gre naslov izobražencev kateksohen. V zadoščenje mi je, da imam akademske časti, ne da bi pri tem hotel afirmirati kakršnokoli občutje ali zavest odličnosti mimo stanov, ki ne zahtevajo najvišje šolske izobrazbe. Na vsak način pa moram priznati, da mi je neljubo, če me kdo imenuje kulturnega delavca. Ta častni naslov sem čul tolikrat zlorabljati, da mi je zoprni prav tako kot so mi recimo besede: »šolnik«, »vzgojitelj naroda«, »prosvetni pionirji«, »duševna avantgarda« i. p.

2. Zato tudi naših priznanih narodnih delavcev od danes ali včeraj ne slišim rad imenovati tako. Iz nekake pietete in privzgojene mi avtoritativnosti. Pietetnost moja v tej smeri ni oseben kult, le tiho priznanje članstva v družini naših duhov, nekako priznanje misli in ljubezni, ki je ponazorjena v teh licih. Jasno bo, da so mi sicer poedinci med seboj po tem kakor jih poznam, zdaj več zdaj manj konkretne vrednote, zdaj osebno ljube mimo drugih, ki jih le snovno priznam. Prešeren n. pr. mi je pravtako kakor Goethe Nemcu, Aškerca priznavam, a občutim kot nekakega tujca: ne morem v njegov duševni profil, ki mi je in bo ostal problem. Bleiweis mi je vzrastel, kakorkoli bi mu ne bil rad krivičen, v lik, ki mi ponazoruje nekako bornirano svojstvo sebe, časa in svojih ljudi, dočim sem ob pojmu »Jeran« skrajno hladen, česar ob Mahniču, ki sem ga osebno poznal, ne čutim, kakorkoli me utegne zopet in zopet iznenaditi kot miselc-estet, ki ga skorajda ne morem umeti. Vsa ta lica, vse te individualnosti od Pohlina in Trubarja pa do Tavčarja in Kreka priznavam, ljubim kot nekako organsko članstvo. Zdi se mi, da tako priznavam in ljubim slovensko misel, katero morda previsoko, ničemurno absolutno vzporejam ob misel drugih, ob duhove velikih narodov in njihovih kultur. To zlasti, ko govorim ex offo, v šoli, mladini ali pa preprostim prigodniško ob slavlju, spominski uri ali kakorkoli.

3. Moje istinito naziranje pa je tudi glede naših najvišjih od danes in včeraj vse prej, kakor entuziastično. Ni mi bilo ljubó, da mi je pred kratkim nekdo očital, češ, da sem cinik. Ne bom pa trdil, da morem druge više

ceniti, ko samega sebe ne. Spoštujem jih, kakor spoštujem sebe, če jih vidim, da so pridni, vztrajni, ne spoštujem jih že po samem tem, da se udeležujejo v delu. Za tem našim duševnim udeleževanjem prejšnjih in zadnjih dni vidim namreč več in manj egoističnega nagiba, nekako ničemurnost. Čim manj morem dvomiti o nesebičnosti in čisto spontani delavnosti kakega naših kulturnih mož, tem večji mi je. Tako bi bil pripravljen verjeti v heroje ne da glumim pozo, tako bi, menim, priznal, kar sem priznavati družabno dolžan, ne da bi že tudi molil boga, ki mu pravijo osebni kult.

4. So zato zame med našimi kulturnimi delavci, čisti tvorci, ali geniji duha ali pa nesebične in imponujoče obširne delavnosti, so pa tudi prav relativno srednje vrste ljudje, sateliti v službi časovnih razmer. Ne bom trdil, da so ljudje naših dni manjši mimo onih, ki smo jih imeli. Niso bili ni oni vrednejši. Le več so pomenili. Ker jih je bilo malo. Ker so bili bolj tipi, vsak zase, dočim nas širje organizirano delo poenostavlja, ureja kot strokovne, podreja v masah, preden smo se mogli opredeliti po sebi in v sebi odzivajoči se družabno vzgojni krog.

5. Tako torej moram izjaviti, da kulturnega delavstva, izobraženstva pri nas ni za prejšnje ni za zdanje čase ne priznam in ne morem priznavati. Verjamem le v poedince, katere morem po zaslugi ali više ali manj ceniti. Sebi uglašene duše bom seveda intimno in svojstveno lepše, recimo da celó mimo zaslug ocenjeval. Kjerkoli je šolska doktrina ali tradicionalna vzgoja utrdila že svojo opredelbo, je jasno, da bom lažje, ne da bi iskal v svoje, povzel to utrjeno mnenje za svoje. Vedno ne. Včasih prav nalašč ne! Iz nekake patologije ne! Včasih moramo prosvedovati. Kdor nikoli dvomil ni, nikoli prosvedoval, ni duševen, je v službi drugih, duhovnim gospodarjem podrejen.

6. Osvojil sem si sicer Prijateljevo poznamenovanje o centralnih ljudeh, o genijih in občanih. Mnogokrat čutim, da je naše izobraženstvo med kulturnimi delavci bolj občansko nego genijalno. Imamo kakor v političnem in družabnem oziru tudi intelektualistično veliko »deželanov«, kaj malo pravih duševnih aristokratov. Malomeščanstvo je naše zlo. Mali meščani so vselej bahaški.

7. Sklenem s pripombo, da rodijo časi in kraji ljudi. Ne živimo v časih ni srčne ni etične kulture. Ljudje naših dni so časovni, kakor so bili možje starejših naših er časovni. Vedeti pa je, da so imeli starejši ali mentorje ali vzore. Mentorje in vzore, ki jih mi nimamo več, ne vsi, ne povsem. Prešeren — Čopa, Slomšek — Boga.

8. Povem pa, da osebno ne malikujem, a morem še in še ceniti: ob Prešernu — Župančiča, ob Gregorčiču — Sardenka. Suum cuique. Sebi, da iščem v bolno svoje in bolno svojih ljudi. In za zdravje v nas morem verjeti le bolj avtoritativno ob naših zdanjih in prejšnjih enciklično sintetičnih možeh.

Av gust Cvikelj:

Današnji gmotni položaj našega delavstva.

Gmotni položaj delavstva je jako širok pojem, kajti on obsega prav vse, kar je v zvezi z življenjem delavca: mezdo, stanovanje, prehrano, obleko, družino itd., skratka vse, kar ima kakršenkoli vpliv na njegovo življenje. Pri presoji delavskega gmotnega stanja se moramo zato ozirati na vse to, kajti šele potem moremo vprašanje pravilno in pravično presojati. To je važno zlasti v slučaju raznih delavskih gibanj, le žal, da ostane velik del teh vprašanj navadno popolnoma v ozadju, kar je posledica prepovršne in prerazbite organizacije naših strokovnih sindikatov.

Bistvo delavčevega gmotnega stanja so seveda slejkoprej delavske mezde, zato se hočem pečati v prvi vrsti s temi. Da pa dobimo pravo sliko, jih moramo najprej primerjati s predvojnimi, čeprav gmotni položaj našega delavstva že tedaj nikakor ni bil zadovoljiv. To nam pokaže najlepše spodnja razpredelnica, ki navaja mezde iz l. 1913. in 1925.

Te mezde v glavnem odgovarjajo dejanskemu stanju, kajti pri takem načelnem razmotrivanju ne moremo upoštevati vseh najrazličnejših akordnih in odstotnih mezdskih sistemov, ki vladajo pri nas v tem pogledu. V naših mezdskih sistemih vlada namreč precejšnja anarhija, toda mi se moremo ozirati le na kolikor toliko stalne prejemke, to pa so samo temeljne mezde. V naši tabeli je po večini vzeto povprečje, zato tudi odgovarja dejanskemu stanju.

Če pogledamo navedene mezde po strokah, potem vidimo, da imajo predvojni mezdi odgovarjajoče prejemke pri premogarih le mladostni delavci in delavke, pri kemičnem delavstvu samo pomožni delavci in ženske, pri tekstilnem in pivovarniškem delavstvu pa samo zadnja kategorija. Nasprotno pa dobimo deloma celo prav znaten primanjkljaj do predvojne višine pri vseh ostalih strokah in kategorijah, ki znaša povprečno pri premogarih 9 Din, kovinarjih 17 Din, stavbnih delavcih 11 Din, tipografih 20 Din, tekstilnih delavcih 15 Din, pivovarniških delavcih 12 Din. Ako bi pa hoteli dobiti popolen dejanski primanjkljaj, bi pa morali upoštevati tudi kakovost blaga in potrebščin (n. pr. stanovanj itd.), ki jih delavec rabi in ki povečini nikakor še niso na isti kvalitativni višini kot so bile pred vojno. Kakšen efekt imajo te številke v celoti, nam kaže naslednji račun: po cenitvi »Delavske zbornice« imamo zaposlenih v Sloveniji v rudnikih, industriji in obrti okroglo 176.000 oseb. Če pomnožimo to številko z najnižjim primanjkljajem, dobimo znesek 1.584.000 Din, ki ga izgubi to delavstvo vsak dan. Da vpliva to dejstvo na vse naše narodno gospodarstvo, je jasno, še večji in neugodnejši vpliv pa ima to na že itak skromno in primitivno življenje našega delavca. Velik del našega delavstva si pogosto ne more privoščiti niti najpotrebnejših izdatkov za stanovanje, hrano in obleko, da različnih kulturnih po-

Stroka in kategorija	Dnevna mezda l. 1913.	Dnevna mezda l. 1925.	Mezda bi morala znašati*	Razlika med pred- vojnimi in sedanji- mi mezdami v Din	
				—	+
I. Premogovniki.					
Kopači in učni kopači	3'53	48'79	60 01	11'22	
Drugi jam. odrasli delavci	3'46	46'03	58'82	12'79	
Jamski mladostni delavci	1'97	31'29	33'49	2'20	
Naddnevni odrasli delavci	2'98	42'77	50'66	7'89	
Naddnevni mlad. delavci	1'42	25'42	24.14	—	—'72
Delavke	1'73	31'97	29'14	—	2'83
II. Kovinarji.					
Livarji	Povprečje	5'16	67'68	86'72	21'04
Topilci		3'14	40'—	53'38	13'38
Jedrariji		3'14	40'—	53'38	13'38
Strugarji		3'80	38'—	64'60	26'60
Ključavničarji		3'85	42'—	65'45	13'45
Kovači		4'—	46'—	68'—	22'—
Modelni mizarji		4'—	46'—	68'—	22'—
Pomožni livarji		3'40	37'—	57'80	20'80
Režijska partija		3'40	36'—	57'80	20'80
III. Kleparji					
Kleparji in monterji	3'83	72'—	65'11	—	16'89.
IV. Kemična stroka					
Izučeni delavci	3'50	52'25	59'50	7'25	—
Pomožni delavci	2'10	48'—	35'70	—	13'70
Ženske	1'80	34'—	30'60	—	3'40
V. Stavbni delavci					
Predelavci	Povprečje	5'—	60'—	85'—	25'—
Zidarji		3'50	48'—	59'50	11'50
Tesarji		3'25	48'—	55'25	7'25
Mizarji		3'20	44'—	55'40	10'40
Pomožni delavci		2'60	32'—	44'20	12'20
VI. Tipografski delavci					
Kvalificirani					
Ročni stavci	6'40	98'—	108'80	10'80	
Strojni stavci	9'—	115'—	146'—	31'—	
VII. Tekstilni delavci					
Predilničarji	Povprečje	3'20	45'—	56'10	11'10
Moški v belilnici za prejo		2'20	30'—	37'40	7'40
Moški v barvarnici		2'50	31'—	49'50	18'50
Tkalke (ženske) s 4 stroji		3'30	25'—	56'10	31'10
Delavke		1'—	20'—	17'—	—

Stroka in kategorija	Dnevna mezda l. 1913.	Dnevna mezda l. 1925.	Mezda bi morala znašati*	Razlika med pred- vojnimi in sedanji- mi mezdami v Din	
				—	+
VIII. Usnjarski in čevljarški delavci.					
Usnjariji (lužnica)	Pov- prečje 3'50	45'50 (46'50 47'50 51'— 41'— 42'50 44'50	V pov- prečju 59'50	14'—	
„ (čreslarna)					
„ (izdelovalnica)					
Navadni delavci					
Čevljarji					
Sedlarji					
IX. Pivovarniški delavci.					
Predelavci	2'76	42'—	46'92	4'92	
Pivovarji	4'25	54'50	72'25	18'25	
Pomočniki	3'13	42'99	53'21	10'28	
Pomočniki v sladarni	3'25	42'93	55'25	12'32	
Vozniki	4'—	42'—	68'—	26'—	
Dninarji	2'40	36'70	40'80	4'10	
Dninarice	1'50	25'75	25'50		—25

trebščin (časopisja, kulturnih prireditvev, društvenih članarin itd.) niti ne omenjamo, zaradi česar nazaduje naše delavstvo fizično in moralno, kar občuti in bo še občutil neugodno ves narod. To nam potrjuje že prvi pogled v naše delavske, zlasti rudarske naselbine. Žal pri nas vse premalo proučujemo to pereče vprašanje, ki se tiče prav znatnega dela celokupnega našega naroda in prav tako tudi nikjer ne vidimo nobenih resnih in smotrenih stremeljenj za normalizacijo delavskega gmotnega stanja. Bistvo tega vprašanja tvorijo mezdne razmere in ravno te so tako razrvane, da v doglednem času še ni misliti na izboljšanje. Jako pereče je pa tudi stanovanjsko vprašanje, potrošnja itd.

Urediti bi bilo treba zlasti mezdne sisteme in dvigniti plače na višino dejanskih potreb delavca in njegove rodbine, kar je pa seveda v tesni zvezi z vprašanjem celokupnega našega narodnega gospodarstva, ki je danes žal na najslabši poti.

* Tu je mišljena mezda, ki bi jo moral zaslužiti delavec, da bi bila njegova kupna moč ista kot pred vojno. Za podlago mi je služila indeksna tabela »Zveze grafičnih delavcev«, ki ugotavlja relacijo $1 K = 17$ Din, kar približno odgovarja dejanskemu stanju. Današnje mezde so posnete deloma po podatkih »Poročila delavske zbornice za Slovenijo«, ki je nedavno izšlo; mezde premogarjev pa so vzete iz l. 1923., a se od tedaj niso bistveno izpremenile.

PREGLAD.

Politični pregled.

Notranje politični pregled.

Politični dogodki od zadnjih volitev v narodno skupščino dne 8. febr. 1925 niso imeli značaja borbe za državnopravno ureditev države. Volilni rezultati, ki niso predstavljali resničnega izraza ljudske volje, so potisnili državnopravna vprašanja v ozadje in postavili v ospredje stremjenja velikih strank za vladno oblast. Parlamentarno delovanje, ki je v parlamentarnih državah središče in žarišče političnega življenja, kamor se stekajo vse niti političnega delovanja in kjer odmevajo vsi več ali manj za javnost važni dogodki in državi, je imelo značaj zakonodajne sterilnosti in zastoj. Dobre strani demokracije se niso pojavile, pač pa prav izrazito slabosti demokracije. Prevelika moč najmočnejše, narodnoradikalne stranke, ki absolutno ne odgovarja dejanskemu razpoloženju volilcev, se je izkazala za škodljivo parlamentarizmu, dasi radikali nimajo sami večine in so navezani na sodelovanje kake druge, četudi manjše skupine. Parlament je prišel v stadij, kakor ga opisuje angleški politični znanstvenik James Bryce z besedami: »Zbornica je nehala biti posvetovalna; postala je glasovalen stroj, trpeči organ nevidnega despotstva. Morda je celo nehala biti izraz ljudske volje; zakaj večina večinske stranke ni treba da bi predstavljala mnenje večine v celi zbornici.«

Vladna večina nacionalnega bloka je bila za redno delovanje narodne skupščine pre-slaba. Po izjavi Ljube Davidovića ne bi se bila mogla vlada nacionalnega bloka držati niti dva meseca. Vladna večina narodne manjšine, kakor jo je ironično imenovala opozicija v zavesti, da je ona dobila pri volitvah ogromno večino glasov, si je pomagala s tem, da je šest mandatov Hrvatske republikanske seljačke stranke razveljavila, 24 jih je pa postavila pod anketo na temelju člena 18. zakona o zaščiti države, da se preišče, če so se proti temu zakonu pregrešili ali ne.

Nado opozicije na preokret je porušila izjava Pavla Radića, ki jo je brez predhodne vednosti svojega kluba po navodilu v zaporu nahajajočega se Stjepana Radića podal v skupščini dne 27. marca. V tej izjavi se je HRSS odpevala celotnemu svojemu političnemu programu, izrazila željo po sodelovanju v vladi, odrekla se republikanstvu, priznala neomejeno dejansko stanje v državi. Hrvatska seljačka stranka, kakor se je odslej imenovala Radićeva stranka, je izstopila iz bloka narodnega sporazuma in ljudske demokracije, vsled česar je prestal

ta blok in se ni več obnovil med ostalimi strankami, ki so pripadale temu bloku. Med njimi obstoja samo politično prijateljstvo in tehnična kooperacija v skupščini, ki se skupno določa od slučaja do slučaja. Ta akt je bil posledica tajnega pogajanja radićevcev z radikali. Potrjeni so bili vsi mandati HSS, ki so bili pod anketo, Radić in petorica njegovih pristašev, ki so bili v zaporu, pa izpušteni, Radić amnestiran, in tako ni bilo več nobene zapreke za novo vlado RR, ki je bila imenovana dne 29. apr. Samostojna demokratska stranka pri sestavi nove vlade ni prišla v poštev, in to na izrečno zahtevo HSS, dasi je imela z radikalno stranko pisan sporazum, po katerem bi obe stranki ostali v koaliciji do novih volitev in bi šle na prihodnje volitve skupno. Pašić je ta sporazum, dasi nerad, prelomil. Končno je vstopil v vlado Stjepan Radić sam kot neparlamentarec.

Delovni program RR vlade je ostal v bistvu isti kakor je bil oni PP vlade. V vladni deklaraciji je bil naglašen sporazum dveh najmočnejših — parlamentarnih strank kot predstavljatelj »velike večine naroda« in popolno soglasje v naziranju o osnovah države, o izvedbi vidovdanske ustave. Tako pod vlado PP kakor pod vlado RR je bilo parlamentarno delovanje neplodno. PP vlada je predložila več zakonskih predlogov, ki jih je pa pod pritiskom javne kritike kot nezrele zopet umaknila, kakor: zakon o državnem pravdnistvu, ki je bil že v razpravi, zakon o sodnikih, zakon o ureditvi rednih sodišč, ljudskošolski zakon, interkonfesionalni zakon, ali pa so bili končno sprejeti pod RR vlado, kakor: zakon o tisku, zakon o poljedelskem kreditu, stanovanjski in invalidski zakon. V precejšnji neprimliko so prišli poslanci HSS, ki so na vladi glasovali proti svojim lastnim predlogom, ki so jih stavili prej, dokler so bili v opoziciji, in za določbe zakonskih predlogov, proti katerim so prej ostro nastopali in oddali oddvojena mišljenja. Noben sprejetih zakonov ni zadovoljil javnosti. Nobena od imenovanih vlad ni predložila državnega proračuna, marveč sta obe operirali z dvanaajstinami, kar je opozicija ostro kritikovala. Vsi zakonski predlogi o dvanaajstinah so bili predloženi kot nujni, tako da opozicija ni imela niti dovolj priložnosti za diskusijo in kritiko. Značilno za parlamentarne razmere je dejstvo, da je skušala opozicija priti do besede z vlaganjem številnih vprašanj na ministre in interpelacij. Po ogromni večini interpelacije klub po-pnovnim zahtevam niso bile postavljene na dnevni red, in na vprašanje poslancev ministri klub jasnim določbam poslovnika ponavadi ne odgovarjajo.

Precej prahu je dvignil predlog, da se bivši minister za pravosodje dr. Edo Lukinič izroči sodišču zaradi afeze Thurn-Taxis. Po večmesečnem obravnavanju v odboru in po večdnevni debati v plenumu narodne skupščine je bil predlog za izročitev odklonjen s 128 glasovi proti 103 glasovom. Javnost je imela vtis, da večina ni hotela razčiščenja te afeze pred sodiščem, ker se je bala, da bi po takem precedenčnem slučaju sledile še druge ministrske obtožbe. Ta vtis je pa javnost dobila vsled tega, ker večina ni zanikala krivde dr. E. Lukiniča, marveč je iz formalnih razlogov odklonila njegovo izročitev sodišču.

S sedanjim položajem nobena stranka in noben parlamentarni klub ni zadovoljen. V radikalnem klubu, ki se imenuje mali parlament, ker vladna večina sprejme v narodni skupščini to, kar se prej sklene v radikalnem klubu, se bijejo hude bitke, število nezadovoljnih vedno bolj raste, poslanci istega kluba drug drugega obtožujejo in polemizirajo medseboj po časopisu. Nezadovoljstvo v tem klubu je prišlo zlasti do izraza pri obravnavi dvanajstin. Vojvodinski radikali so se puntali proti finančnemu ministru zaradi previsokih davkov za prečanske pokrajine in so zastopali približno isto stališče v tem vprašanju kakor Jugoslovanski klub. Ta simpatija enakkega mišljenja med posameznimi člani radikalnega kluba in opozicije se izraža čestokrat tudi pri obravnavi zakonskega predloga o splošni carinski tarifi v sekciji fin. odbora. V parlamentarnih kuloarjih se med poslanci različnih skupin, vladnih in opozicionalnih, dnevno razpravlja vprašanje, kdaj bo padla sedanja vlada, kdaj pojdemo na volitve in kdo bo dobil volilni mandat.

F. S.

Politično življenje katoličanov.

Francija. V Franciji bogato klije katoliško življenje. Kljub silnim udarcem, ki so zadeli francosko katoličanstvo zlasti z ločitvijo Cerkve od države, vendar versko življenje ni usahnilo, ampak nasprotno, naraslo. Morda je ravno zaradi ločitve francoski katoličan postal globlji in odločnejši. Močno notranje katoliško življenje nujno sili katoličane, da tudi javno branijo svoje pravice. Zlasti proti laični šoli je v Franciji veliko katoliško gibanje. V ospredju borcev za pravice Cerkve stoji maršal Castelnau. Za zavednost izrazitih katolikov je zelo velika priča n. pr. dejstvo, da se tiska dnevno katoliškega dnevnika »La Croix« 300.000 izvodov. Poleg njega pa je dolga vrsta velikih dnevnikov, ki pišejo vedno bolj izrazito v katoliškem smislu.

Dasi je tedaj katoliško gibanje v Franciji močno in globoko, vendar pa ni pričakovati, da bi prav kmalu nastopili francoski katoličani skupaj kot organizirana politična stranka. V tem oziru se zdi, da jim močno škoduje gibanje »Action française«. To gi-

banje je predvsem nacionalno. Vzor jim je močna Francija, kakor jo gledajo v zgodovini pod vladarji Ludovikom XIV. ali Napoleonom. To gibanje naravnost izpoveduje sovraštvo republik in s tem vsaj deloma tudi demokratizmu. Voditelji tega gibanja so mnogi dobri katoličani, mnogi pa so vmes, kakor Charles Mauras, ki se o njih težko reče, da so verni, ki pa vidijo v katoličanstvu bistveno komponento francoske nacije. Tudi Mauras in njegov tovariš znameniti govornik Leon Daudet zato krepko poudarjata katoličanstvo. Ti roalisti pa odbijajo od sebe tisti del katoličanov, ki je odločno demokratično usmerjen in za republiko navdušen. Po malem poizkušajo katoliški republikanci tudi politično nastopati, formirani v stranko »Le parti démocrate populaire«. Njih najznačilnejši voditelj je Robert Cornilleau. Priznati treba, da so ti še šibki, a zdi se, da so od vseh francoskih katoličanov najbolj usmerjeni in da bo njih politično gibanje vodilo do močne politične stranke katoličanov, četudi ne še tako kmalu.

Italija ječi pod diktaturo. Vsako demokratično gibanje je onemogočeno po nasilstvih fašizma. Nič čudnega ni, da trpi v teh razmerah tudi politična predstavnic italijanskih katoličanov »Partito popolare«. Najprej se je odcepil oni del od stranke, ki ga demokratična misel še ni prekvasila in ga je v PP pripeljala le skupna obramba pravic katoličanov. Odšel je potem iz Italije njen duševni voditelj don Sturzo in prepustil tajništvo in vodstvo de Gasperi. Po zadnjem navalu fašizma, ki je zatrl letos v novembru tudi glavno glasilo italijanske ljudske stranke »Il Popolo«, poročajo, da se bo tudi sedanj tajnik moral umakniti. Gotovo je, da ta stranka notranje doživlja krize, ker je bila premalo ustaljena in brez tradicije, ko je prišel val fašizma. Ni pa dvoma, da bo spet postala hitro odločujoča stranka v Italiji, ko mine fašistovska diktatura.

Nemčija. Najmočnejše je zasidrana od vseh strank katoličanov stranka nemškega kat. centra. Res se je kmalu po prevratu od nje odcepila bavarska ljudska stranka, vendar idejno obe stranki sodelujeta in sta kulturno enako usmerjeni. Glavno ločilo je veliki poudarek Bavarcev na zgodovinskih posebnostih te dežele. Tudi se ne da zakrivati, da večina bavarskih katoličanov, zlasti pa kmetje, čutijo s svojim odstavljnim kraljem. Dasi je nemški katoliški centrum republikanski in v njem nihče ne žaluje po cesarju, vendar ni pri vseh enako prodrlo pojmovanje ljudske države. Demokratizacija ni vsem tako prišla v meso in kri, kakor bi želeli glavni duševni voditelji centra, zlasti bivši kancler dr. Wirth. Tu je vzrok, da nastajajo tu in tam nasprotja, zaradi tega je tudi izstopil Wirth iz državnozborskega centrumovega kluba, dasi se ni programatično niti najmanj oddaljil od ostalih katoličanov. S svojim izstopom je hotel

predvsem podčrtati, da se ne pusti ovirati od kakršnihkoli razlogov, da ne bi delal na uresničenju svoje misli o ljudski državi.

Nekateri so trdili pri nas, da so nemški katoličani v centru centralisti v smislu kakor ga oznanjajo pri nas ustavoverni samostojni demokratije in Pašičeva grupa radikalov. Kdor je nasledoval programatične govore katoliških voditeljev zlasti dr. Marxa in dr. Wirtha ob zadnjih predsedniških volitvah meseca aprila 1925, se je mogel prepričati, koliko razumevanja imajo zagovorniki ljudske države za posebnosti in svojske potrebe posameznih pokrajin in posameznih nemških plemen. Kako je zrasel ugled nemških katoličanov najbolj pričajo že omenjene volitve predsednika republike. Voditelj katoličanov je dobil malo manj glasov kot ljubljeneč nemškega naroda Hindenburg. Njegov ugled in vpliv izvira od tod, ker je bila ta stranka vedno dosledna, ker je vedno razumevala ljudske potrebe in se vedno resno trudila za demokratično ureditev države.

Češkoslovaška. 15. november 1925, dan volitev v poslansko zbornico in v senat, bodo češki katoličani vedno pomnili kot dan velike zmage. Dve dejstvi sta jim pomagali do lepih uspehov, ki so presenetili ne samo češke svobodomiselnice stranke, ampak tudi politično javnost v drugih državah. Češko svobodomiselnstvo je porabilo vsako priliko, da poniža katoličane in Cerkev. To je vzbudilo odpor in združilo vrste izrazitih katoličanov. Drugi vzrok njih zmage pa je jasno določena ljudska politika, ki so jo vodili polni ljubezni do svoje mlade države in do vseh ljudskih slojev. Kljub velikanskim težavam, kljub ponižanjem, ki jih je moral doživljati zaradi svojega svetovnega nazora dr. Šramek, je vztrajal v vladi skupno z dr. Dolanskym. Skrbel je, da je bila njegova stranka čista vsake korupcije, ki jo je bilo toliko v raznih svobodomislinskih strankah. Nobenega stanu ni stranka čeških katoličanov zastopavljala, nobenega protežiranja. Z velikim poudarkom krščanskega solidarizma je hotela ostati prava ljudska stranka ter se ji je to tudi posrečilo.

Češkoslovaška ljudska stranka je dobila pri teh volitvah 694.918 glasov in 31 poslancev. V senat je izvoljenih 16 zastopnikov. Na Slovaškem je pridobil Hlinka, ognjevit slovo, župnik iz Ružomberoka, velikansko število 454.017 glasov in 23 mandatov v poslansko zbornico in 12 v senat. Obe stranki skupaj sta od zadnjih volitev napredovali za 449.207 glasov. Če k tema dvema strankama prištejemo še nemške (13) in madjarske (4) krščanske socialce, je v sedanji zbornici ena četrtina izrazitih katoliških poslancev.

Križ čeških in slovaških katoličanov je razmerje med češko ljudsko in slovaško ljudsko stranko. Dasi sta sicer kulturno isto, vendar ne moreta še priti do zedinjenja. Nekaj krivde je gotovo na temperamentnem nastopu Hlinkovem, ki je navajen

na ostro borbo proti Madjarom iz žalostne dobe madjarskih nasilij, veliko pa jo je na upravičeni nevolji Slovakov na Čehe, ki niso držali pittsburskega dogovora in v prvih letih po prevratu z nespretno taktiko morali vzbuditi na Slovaškem proti sebi oster odpor. Značilno je, da je češka ljudska stranka, ki je kandidirala tudi na Slovaškem, poudarjala deželno avtonomijo in se tako proklamirala za »avtonomistično« stranko — če smemo na češke razmere prenesti naš izraz. Drugo značilno dejstvo je, da so s Šramekom šli na Slovaškem nekateri prejšnji najboljši Hlinkovi sodelavci, kakor bivši strankin tajnik katehet Hamaj in mladinski voditelj župnik Peter Briška. Češka ljudska stranka na Slovaškem ni uspela. Odpor proti Čehom je prevelik in samo avtonomija Slovakov ne zadovoljuje. Hočejo nekak dualizem med Češko in Slovaško. Dasi pa ti dve stranki nista združeni in dasi je ena v vladi, druga v opoziciji, bosta v obrambo pravic katoličanov povsod složno nastopali. Ko se razmere med Čehi in Slovaki izboljšajo, kar se gotovo zgodi, bodo katoličani tudi v tej na videz tako svobodomislenski državi eden odločujočih političnih faktorjev. G.

Novi program nemške soc. demokracije.

Kakor znano, je nastala nemška socialna demokracija iz dveh »korenin«, namreč Lassallejevcev in Eisenachovcev. Prvi so se organizirali v stranko l. 1863. na podlagi v Lassallejevem »Odpriem odgovoru delavcem v Leipzigu« izraženih načel (tudi iz l. 1863.), drugi pa l. 1869. v Eisenachu na podlagi čistih Marxovih načel, ki sta jih izrazila z Engelsom najpreciznejše že poprej v »Komunističnem manifestu«. Obe frakciji sta nastopali izprva popolnoma samostojno in deloma celo sovražno druga proti drugi, toda l. 1874. započeto preganjanje obeh jih je kmalu tako zblizalo, da sta se že l. 1875. stopili na skupnem kongresu v Gothi v enotno stranko in na enoten program, ki je bil nekak kompromis med Lassallejevci in Eisenachovci in ki ga je Marx ostro napadal. V dobi, ko je bil v veljavi Bismarckov protisocialistični zakon (1878—1890), je stranka številčno sicer silno narasčala, toda programatična razglabljanja so ji bila precej onemogočena, zlasti ker so se morali vršiti vsi tedanji kongresi v inozemstvu. Do nove revizije programa je prišlo zato šele l. 1891. na kongresu v Erfurtu, ki ji je dal idejno smer K. Kautsky, in sicer docela v marksističnem smislu. Prve sunke so dobile teze erfurtskega programa že ob priliki agrarnih debat na kongresih l. 1894. in 1895., najhujši udarec jim je pa zadal l. 1899. E. Bernstein s svojim znamenitim delom »Die Voraussetzungen etc.«, v katerem je popolnoma ovrzel dve temeljni tezi vse Marxove teorije, namreč teorijo o propadanju srednjega sloja in tako zvano »Ver-

elendungstheorie». V stranki so se začela pojavljati močna programatična nasprotstva, toda do revizije znanstveno vedno bolj omajanega erfurtskega programa vendarle ni prišlo. Tega je podrla šele svetovna vojna. Internacionala je odrekla populnoma, teorija o diktaturi proletariata je izžvenela v sovjetski Rusiji v nebrzdani in skrajno surov in nasilen obsolutizem neznahtne peščice, sodelovanje socialističnih strank v vladah je praktično pokazalo nevzdržnost velikega dela zvenceh gesel in krilatic, in vsak je moral uvideti, da preobrazba družbe in družabnega reda nikakor ni tako enostaven in lahek posel, kot so si ga pa zamišljali doslej na različnih ljudskih shodih. Glede na vsa ta dejstva je začutila nemška socialna demokracija končno vendarle potrebo, pregledati in na novo formulirati svoj program, saj je bil erfurtski, ki je bil pa formalno še vedno v veljavi, dejansko že skoro popolna razvalina in pravi anahronizem, kar je uvidel nazadnje celo njegov veliki ustvaritelj in trdovratni zagovornik stari K. Kautsky sam. Razprave o novem programu so bile dolgotrajne in intenzivne, končno obliko in sankcijo mu je pa dal zadnji kongres nemške socialne demokracije, ki se je vršil mesca septembra preteklega leta v Heidelbergu. V tozadnem odseku so bile zastopane vse smeri v stranki, poročevalec zanj je bil v plenumu Hilferding, sprejet je bil pa soglasno.

Novi program obsega dva dela. Prvi del je nekaj načelni uvod, drugi del tvori pa akcijski program, ki obsega praktične zahteve glede ustave, uprave, pravosodja, socialne politike, kulturne in šolske politike, financ in davkov, gospodarske politike in mednarodne politike. Manjkata pa še vedno dve prevažni poglavji, namreč o zdravstveni in o agrarni politiki, ki sta odloženi za prihodnji kongres. Predaleč bi zašel, če bi hotel podrobno navajati vsebino novega programa. vsekakor je pa treba poudariti, da je tudi ta plod mnogih kompromisov, kakor je bil oni iz l. 1875. (Gotha), in je zato v marsikakem oziru pomanjkljiv. Čeprav ne navaia program tega izrečno, je vendarle stopila nekdanja precej frazasta revolucionarnost skoro docela v ozadje, da je napravila prostor odkritemu evolucionizmu, kar je gotovo velevažno in veleznačilno. Načelni uvod se naslanja formalno sicer še vedno na erfurtski program, vendar je opaziti že v njem popolno zmago revizionizma in evolucionizma nad revolucionarnim marksizmom, s čemer bo moralo odpasti tudi mnogo v socialističnem propagandnem delu tako priljubljenih bobnečih krilatic. Zanimivo je, da so črtali tudi svoje znano načelo »Vera je privatna zadeva«.

Fr. Erjavec.

Kulturni pregled.

Ljubljanska in mariborska »Prosvetna zveza« sta imeli pretekli mesec svoja občna zbora, prva dne 23., druga pa dne 26. novembra 1925. Ob tej priliki sta razgrnili obe pregled svojega bogatega dela, ki se vrši sicer skoro neopaženo dan za dnevom po naših mestih, trgih in vaseh, a je poleg združniškega dela nedvomno najvažnejše, saj ustvarja nedogledne vrednote trajnega pomena. Tu, edino tu je resnično in pozitivno podrobno narodno delo, ne pa v besedičenju in veseljačenju, v katerem so se po večini izživljale dosedanje generacije tako zvanega »naprednega izobraženstva«. Iz podanih tajniških poročil je posneti, da je bilo včlanjenih pri mariborski »Prosvetni zvezi« v poslovnem letu 1924/25 (t. j. od 1. okt. 1924 do 31. sept. 1925) skupno 156 prosvetnih društev, pri ljubljanski pa 216 (pri obeh torej 372). Podrobne statistične podatke o svojem delu je poslalo iz ljubljanske zveze le 132, iz mariborske pa 140 društev, iz katerih je razvidno, da so imela ta društva v preteklem poslovnem letu:

	Ljub.	Marib.	skupaj
članov	9.870	13.299	22.169
odborovih sej	710	590	1.300
dohodkov	}	}	Din 511.620
izdatkov			
lastnih dr. domov	104	23	127
društvenih zastav	116	17	133
knjižnic	99	144	243
knjig	38.579	49.755	88.344
izposojenih knjig	36.970	50.849	87.819
predavanj	747	572	1319
dramat. odsekov	106	28	134
članov dramat. ods.	?	296	?
dramat. predstav	610	319	929
obisk. dram. predst.	?	29.902	?
pevskih zborov (ods.)	103	38	141
pevcev	3.400	640	4.040
pevskih prirediteljev	46	?	?
godb	9	3	12
godcev	210	?	?
orkestrov	4	1	5
članov orkestrov	96	?	?
tambur. zborov	16	18	34
tamburašev	118	141	259
glasbenih prirediteljev	?	?	?
skiopt. aparatov	39	?	?
skioptičnih slik	4350	?	?
kinoaparatorov	2	?	?
raznih prirediteljev	206	50	256
tečajev	?	?	?
treznostnih ods.	33	3	36
članov trezn. ods.	1433	?	?
raznih drugih ods.	?	10	?
članov drugih ods.	?	?	?

Že te naštetje številke »Prosvetnih zvez«, ki pa ne vsebujejo dela niti treh četrtin vseh včlanjenih društev in so tudi mnogi poslani izkazi jako nepopolni, jasno dokazujejo mogočno delo tega prosvetnega organizma, ki nevidno in neslišno preraja in

kulturno dviguje najširše plasti našega naroda. Obenem pa kaže ta pregled tudi dejstvo, da posvečajo različne naše zveze ter pri njih včlanjena društva statistiki mnogo, mnogo premalo pažnje. Ljubljanska PZ n. pr. navaja nekaj glavnih podatkov komaj za dobro polovico svojih društev, za nekaj panog prosvetnega dela pa niti iz polovice včlanjenih društev ne, radi česar izgubi vsa ta statistika seveda tudi velik del svoje vrednosti. Statistike so velevažni kulturni dokumenti trajne vrednosti, radi česar jim je vsekakor treba posvečati čim največjo pozornost. Če včlanjena društva tega ne uvidijo ter podatkov ne pošljejo, jih je treba pač vzgojiti k temu. Pravtako je že iz zgorajšnjega pregleda razvidno, da tudi urejena ni statistika po enotnih vidikih, radi česar je seveda primerjanje jako težko. Želeti bi bilo torej, da postopata tudi v tem pogledu obe PZ vzajemno. Vsekakor bi bil jako zanimiv tudi vpogled v glavni del repertoarja, ki se igra po naših odrih ter v snov, ki se je obravnavala na predavanjih, kajti šele potem je mogoče prav pretehtati vrednost in pomen kulturnega dela, ki ga vršita obe PZ. Mnogo notranjega dela se je izvršilo v zadnjih letih v naših kulturnih organizacijah, zato smo prepričani, da podasta prihodnja občna zbora še točnejšo, preglednejšo in intenzivnejšo sliko. F. E.

Splošna knjižnica. Tisk in založba Zvezne tiskarne v Ljubljani. Slovenci smo imeli že jako lepo število poizkusov ustvariti knjižno zbirko po vzoru znane nemške Reclamove; spomnimo se le Krajčeve »Narodne biblioteke«, Gabrščkove »Slovenske knjižnice«, Jurčičeve »Slovenske knjižnice«, Janežičevega »Klasja« in še mnogih drugih, ki so imele pa vse isto usodo, da so namreč vse kmalu propadle. Tega nikakor niso zakrivila, vsaj v zadnjih letih ne, samo naše revnejše razmere, temveč tudi dejstvo, da so bile skoro vse jako slabe. Zlasti Kraje in Gabršček sta sprejemala in tiskala menda sploh brez vsakega programa vse, kar jim je prišlo za najmanjšo nagrado slučajno v roke, zato je več kot razumevno, da se tudi javnost ni mnogo brigala za njih prizadevanja ter so prej ali slej morala izhirati.

Predlamskim smo dobili pod zgorajšnim naslovom nvoč tak poizkus. Prvi zvezki tudi pri tej zbirki niso obetali mnogo, toda kmalu so začela izhajati dela, ki so morala vzbuditi pozornost tudi najbolj razvajene literarne publike, in danes, ko je dosegla zbirka že skoro šestdeset zvezkov, moremo in moramo priznati, da je v splošnem prav dobra in gotovo doslej pri nas najboljše tako podjetje. Že samo površen pogled na imena kakor Goncourt, Zeyer, Tolstoj, G. Hauptmann, Molière, Vrhlicky, Arcibašev in še mnogo drugih, da ne omenimo domačinov Albrehta, Kmetove, Meška, Župančiča, Milčinskega, Remca in drugih, nam nudi dokaz, da ima založništvo prav resne lite-

rarne ambicije, ne pa zgolj kakih trgovsko-spekulativnih namenov, kar je treba danes, žal, tudi pri nas že posebe podčrtati. Res je sicer, da je v zbirki izšlo tudi nekaj del, »ki gredo« (n. pr. Tarzanove knjige), toda to je pri vsakem takem podjetju iz gospodarskih razlogov umljivo in vsekakor tudi opravičljivo, kajti tudi najslabši zvezkov te zbirke ne moremo uvrščavati med »šund« v slabem pomenu besede. Še več, uredništvo očividno namenoma ne sprejema »šunda«, kar je vsekakor vredno še prav posebne pohvale, saj nas je n. pr. »obogatil« po vojni neki dnevnik, ki je baje glasilo »naprednega izobraženstva« z rafinirano izbrano zbirko najumazanejšega in najničvrednejšega »šunda«, kakršnega pri nas doslej k sreči nismo poznali.

Želeti bi bilo vsekakor, da podjetje, ki je pokazalo v tej kratki dobi svojega delovanja toliko agilnosti in toliko dobre volje, ne omaga, temveč krepko nadaljuje in se izpopolnjuje. Velik del zbirke zavzemajo prevodi, kar je popolnoma razumljivo, toda zlasti pri teh je treba paziti na dvojce: na kakovost prevodov in izbiro prevodov. Mi smo tako majhen narod, in naše gnotne sile so tako šibke, da je potrebna v tem pogledu čim največja ekonomija. Ker na dva ali celo več prevodov istega dela pač ni misliti, morajo biti ti v vsakem pogledu na višku, kar o vseh dosedanjih ne moremo trditi. Še važnejša je pa seveda izbira prevodov. Pri nas se je prevajalo doslej vse vprek in brez vsakega sistema, kar je prišlo komu slučajno pod roko. Tako smo dobili tekom let cele kope daleko podpovprečnega blaga, dočim še vedno pogrešamo najlepša in najnamenitejša dela svetovne literature. Priporočati bi bilo tedaj, da se uredništvo zbirke ne da voditi od slučajnih prevajalcev, temveč skuša ono smotreno voditi prevajanje v navedenem smislu. Nekaj podobnega je tudi z domačo literaturo. Razen dveh, treh del (n. pr. Župančičeve »Veronike Deseniške«, Kmetove »V metežu«) nam zbirka kaj posebnega doslej še ni podala. Res je, da je naša slovstvena produkcija precej v zastoju, toda če se že ponatiskuje, naj se ponatisne stvari, ki so res dobre, ki so morda literarno zgodovinsko količjak pomembne in ki so danes že težje dostopne. V tem pogledu bi imelo založništvo prehvaležni in za dolgo let skoro neizčrpni delokrog, saj pri nas še davno niso zbrana dela premnogih važnih in dobrih pisateljev, in s knjižnega trga je izginila že davno skoro vsa starejša literatura. Kako bi danes dobro došla širšemu občinstvu, zlasti pa še številnim ljudskim knjižnicam vsaj izbrana dela Ogrinca, Stareta, Bohinjca, Kvědrove, Krilana, Prelesnika in drugih, da niti ne omenjam n. pr. D. Trstenjaka, Svetličica, L. Pesjakove, J. Župana, Cegnarija, Svetca in še mnogih drugih, katerih dela so nam danes že skoro nedostopna in zato seveda tudi popolnoma ne-

znana, čeprav jih neprestano srečujemo v naši slovstveni, politični in kulturni zgodovini ter bi se mogla s kratkimi uvodi izdati le v takile zbirki.

Prav posebno pohvalo in priznanje pa zasluži založništvo zaradi izdaje mnogih važnih in deloma vprav znamenitih znanstvenih del, ki bi sicer čakala najbrže še leta in leta na objavo (n. pr. Polčev »Kraljestvo Ilirija«, Gosarjeva »Socialna ekonomija«, knjige Šerka, Dolenca, Vebra itd.). V tem pogledu se s »Splošno knjižnico« zadnja leta pač ne more meriti prav nobeno drugo zasebno slovensko založništvo, zato je pa tudi naša dolžnost, da gledamo, da ne omaga, kajti kapitalov si z izdajo teh del prav gotovo ne zbira. Jako hvaležni bi bili založništvu, če se ozira pri izdaji strokovnih in znanstvenih del po možnosti tudi na socialne vede in socialna vprašanja, ki postajajo za nas od dneva do dneva bolj pereča in za katera sploh še nimamo nobene literature.

Oblika zbirke je priročna, tisk lep (mnogo lepši nego Reclamov), zunanost prikupna, cena posameznih zvezkov nenavadno nizka, za naročbo celokupne zbirke pa dovoljuje založništvo še posebne ugodne plačilne pogoje, zato jo moremo le priporočati.

F. E.

Literatura.

Uredništvo je prejelo naslednje, v kulturni pregled spadajoče publikacije:

Povest o Robinsonu. Za mladino spisal Kathleen Fitzgerald. V slovenščino preložil Bogomil Vdovič. Risbe sta napravila za izvirnik J. Simson in M. Lavars Harv, posnel jih je litografski zavod založnika. Ljubljana 1924. J. Blasnika nasled. d. d. Str. 63, cena 15 Din (vez. 20 Din.). — *Povest o Robinsonu* je dovolj znana ter priznana in je odveč vsako razpravljanje o njej. To izdajo priporoča tudi vzoren prevod, dočim so ilustracije posnete jako skromno.

Knjige »Goriške Matice«. Za letošnje (sedmo) leto je izdala »Goriška Matica« pet knjig in sicer: 1. Koledar za l. 1926.; 2. A. Carli Lukovič: Evfemija (priredil in uredil dr. J. Lovrenčič); 3. Otroci stepe, narodopisne črtice o Kirgizih in Turkmenih (priredil Iv. Bežnik); 4. Bevk Fr.: Smrt pred hišo, roman; 5. Don Bosco. — Za 5 lir vsekakor izredno bogat knjižni dar. Najboljša publikacija je zanimiv Bevkov roman, umestno je bilo izdati tudi izbrana Lukovičeva dela, uredništvo Koledarja je pa polagalo očividno več pažnje na senzacije nego na vzgojo. Zunanja oprema knjig je za naš knjižni trg nova.

Dr. France Veber: Estetika. Psihološki in normativni temelji estetske pameti. V Ljubljani 1925. (IX. zv. znanstvene in strokovne zbirke »Splošne knjižnice«.) Natisnila in založila Zvezna tiskarna v Ljubljani. Str. 343, cena 150 Din. — Kakor na vseh znanstvenih poljih, čutimo tudi na filozofskem nad vse ugoden vpliv lastne univerze,

ki nam je rodila že v teh par letih kar celo filozofsko literaturo. Najačilnejši je v tem pogledu prof. Veber, ki izdaja leto za letom nove folijante. Njegov sistem je pri nas že znan, a ravno to delo utegne zaradi snovi, ki jo obravnava, vzbuditi zanimanje najširšega kroga občinstva.

Socialni pregled.

Volitve v Delavsko zbornico. Ena najvažnejših povojnih socialnih pridobitev našega delavstva je nedvomno Delavska zbornica, ki je bila ustanovljena z zakonom o zaščiti delavcev z dne 28. februarja 1922 (§§ 36—69 a), a prvi člani začasne Delavske zbornice so bili imenovani že dne 5. decembra 1921, in sicer tako, da so imeli v njej absolutno večino socialni demokratje, kar je bila posledica intimnega razmerja, ki je vladalo že tedaj med socialnimi demokrati in današnjo samostojno demokratsko stranko, ki je upravljala tista leta ministrstvo za socialno politiko. V finančnem zakonu za l. 1922./23. je dobil finančni minister pooblastilo, da sme dovoliti Delavskim zbornicam pobiranje za njih vzdrževanje potrebnih doklad, toda to je bilo uvedeno šele za časa predlanske Davidovič-Koroščeve vlade, zaradi česar tudi zbornica skoraj tri leta ni mogla pričeti z nobenim pravim delom. Neposredno za tem (30. nov. 1924) je sprejela slovenska Delavska zbornica tudi svoja pravila in poslovnik, ki ju je potrdilo ministrstvo dne 2. avg. l. 1925., in s tem je bil ustvarjen temelj za delo in razvoj zbornice.

Odveč bi bilo preiskavati vzroke, zakaj je vladalo v tej prevažni instituciji na njeno veliko škodo štiri leta nenormalno stanje, kajti glavno je, da se ustvarijo pogoji njene boljše bodočnosti. Med temi pogoji pa zavzema nedvomno najvažnejše mesto kvaliteta bodočih članov zbornice, kajti jasno je, da njena dosedanja sterilnost ni bila zgolj posledica nezadostnih finančnih sredstev zbornice, temveč v prav izdatni meri tudi kvalifikacija njenih članov, zlasti še njene večine. In iz tega razloga so volitve, ki so razpisane za dneve od 2. do 7. febr. 1926, še prav posebnega pomena, kajti te člane bo čakalo obsežno in težko delo, uvesti v zbornico redno stanje ter organizirati njeno upravo. Sedanja večina je kljub svojemu demokratičnemu naslovu uvedla volilni red, ki uprav rafinirano otežuje svobodno izvrševanje volilne pravice vsem volilnim upravičencem, zato bodo te volitve prav posebno zanimive še zlasti zato, ker bodo jasno zrcalo zrelosti slovenskega delavstva. »Socialistična stranka Jugoslavije«, ki gospodari sedaj v zbornici, ima namreč absolutno v rokah ves volilni aparat, »Samost. demokratska stranka« more pa potom delodajalcev svobodno terorizirati volilce, zato bo nad vse zanimivo, v koliki meri se bo

delavstvu posrečilo osvoboditi se vsaj v svoji stanovski korporaciji obeh teh dveh političnih strank, ki zastopata vse prej nego interese širokih plasti slovenskega delavstva. Krščansko socialno delavstvo nastopi pri volitvah s samostojnimi kandidati. Uverjeni smo, da bo izšlo iz volilnega boja častno, kar bi bilo v interesu našega delavstva le želeti in pozdraviti, saj bo stala bodoča Delavska zbornica spričo težkega našega gospodarskega položaja nedvomno pred najtežjimi preizkušnjami. P. St.

Socialno zavarovanje v Švici. V nedeljo, dne 6. decembra 1925, se je vršilo ljudsko glasovanje za uvedbo socialnega zavarovanja v Švici. Za socialno zavarovanje se je izreklo 403.000 državljanov, proti pa jih je glasovalo 213.000. Po zakonskem načrtu se vpelje zavarovanje za starost takoj, invalidsko zavarovanje pa pozneje. Polovico stroškov za zavarovanje prevzamejo država in kantoni, polovico pa delodajalci in delojemalci. Država prispeva v fond za zavarovanje vse dohodke od carine na tobak. Starišne rente bodo znašale 400 do 600 frankov.

Podpora za brezposelne na Nizozemskem. Brezposelno zavarovanje na Nizozemskem temelji na državni subvenciji podpornim blaginjam strokovnih organizacij. Ta način podpiranja je bil urejen l. 1917. Število zavarovanih je l. januarja l. 1925. znašalo 275.000, med katerimi so zavzemali največje število stavbna stroka (42.000), kovinarji (36.000) in prometno osebje (30.000). Če primerjamo te številke s onimi preteklega leta, vidimo precejšnje nazadovanje. Od leta 1920. do 1922. so štejele podporne blaginje za brezposelne 400.000 članov, iplačalo se je v letu 1924. podpor 5.250.000 goldinarjev, to je približno trikrat manj nego v letu 1921.

Revije. »Socialni prepovedoj«, službeni organ ministrstva socialne politike, Beograd, 1925. Izhaja že peto leto in je namenjena izključno socialni politiki. V preteklem letu je objavila naslednje članke in razprave: Ljub. M. Protić, Duhovna kultura v kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev po svetovni vojni; dr. Paja P. Radosavljević, Vprašanja za novo pokolenje; Artur Benko-Bojnički, Kakšne smernice bi bilo treba dati naši emigracijski politiki; Dim. I. Stojanović, Deca in draginjska doklada; Dušan M. Jeremić, Pogled na razvoj mednarodnega delavskega zakonodajstva; dr. Dračoljub Jovanović, Načela zadružništva; Ružica Stojanović, Zaščita nenormalne dece; Reorganizacija državne statistike; Dušan Tomašević, Prostovoljno zavarovanje po zakonu o zavarovanju delavcev; dr. Drač. Arandjelović, Nezakonska mati in dete; dr. M. Popović, Socialne ustanove v Češkoslovaški republiki; Džurčin, Zavarovanje za slučaj onemoglosti, starosti in smrti; dr. L. M. K., Nekoliko statističnih dat o kraljevini SHS; Sl. Vegner, Poslovanje nemških pod-

jetniških organizacij; Država in obrtniški pokret naših invalidov. — Razen tega ima revija še tri bogate stalne rubrike in sicer »Iz inozemstva«, »Domače vesti in »Službeni del«.

Literatura. Uredništvo je prejelo naslednji dve, v socialno stroko spadajoči publikaciji:

Poročilo »Začasne delavske zbornice za Slovenijo« za leta 1922. do 1925. Ljubljana, 1925. Založila »Začasna delavska zbornica za Slovenijo«, Tiskala tiskarna Maribor. Strani 128. — Poročilo je razdeljeno v gospodarski pregled, položaj delavstva, socialno politiko, poslovno in računsko poročilo ter pravila in pravilnike. Vsebuje mnogo jako zanimivega in pregledno sestavljenega gradiva, pogrešamo pa uvod o zgodovini delavske zbornice, ki bi v tako prvo poročilo vsekakor spadal. Želeli bi bilo, da izhajajo ta poročila redno vsako leto in po možnosti še izčrpnjša.

Dr. G. Bogovič: Lekari i zaštitna rada u rudnicima. (Anketa o uslovima rada u rudnicima.) Beograd, 1925. Grafički institut »Narodna Misao«, d. d. Str. 56; cena 15 Din, za delavce 10 Din. — Zanimiva brošura vsebuje mnogo važnega gradiva glede žalostnih zdravstvenih razmer v naših (tudi slovenskih) rudnikih.

Gospodarski pregled.

Leto 1925. Izmed vseh poprevratnih let je bilo leto 1925. za Slovenijo najslabše. Začeli so se kazati z vso brutalno silo rezultati napačne gospodarske politike. Centralizem, preobdavljenje, valutna politika, carine in še marsikaj je doprineslo svoje k težavnem položaju, v katerega je zašlo gospodarstvo Slovenije v letu 1925. Specijalno z gospodarskega stališča je bila valutna politika zgrešena. Fluktuacije valute — pa čeprav so bile večinoma usmerjene navzgor — so prizadele gospodarstvu veliko škodo. Politika dviganja je bila koristna samo enemu delu prebivalstva; interes je imela na njej država, potem uvozniki, nato tisti, ki so vzeli kredite v tujih valutah — teh je bilo malenkostno število — in v prvi vrsti spekulacija. Za naše kmetijstvo je bila politika dviganja škodljiva, ker je onemogočevala izvoz, za industrijo je bila škodljiva, ker je pomagala tuji konkurenci, in to v času, ko se je ravno država odločila favorizirati domačo industrijo s carinsko zaščito, široke plasti konzumentov so čakale na sorazmern padec cen v primeri z dvigom dinarja; trgovina je bolela radi tega, ker je bila vsaka kalkulacija onemogočena. Škoda, ki jo je povzročila valutna politika, je bila vsekakor večja, kakor pa so bile gospodarstvu koristi od nje.

Posebno politika zaščitnih carin za industrijo je bila v ostrem nasprotju z valutno politiko; na eni strani se je država od-

ločila zavarovati s carino domačo industrijo, na drugi strani pa je dvig dinarja napravil to zaščito iluzorno. Zato se je industrija upravičeno pritoževala nad gospodarsko politiko; kar so dale zaščitne carine, to je vzela valuta in pa preobdavljenje. Pri uvajanju carinske zaščite je bilo postopanje nesistematično in večkrat očitno usmerjeno proti interesom industrije. Opaziti je bilo mogoče, da je carinska tarifa razlikovala pri uvajanju zaščite med podjetji. Podjetja, ki so bila izključno ali povečini v rokah domačega kapitala, so bila zadostno zaščitena, dočim so se morala druga podjetja, v katerih je dominiral tuji kapital, z vsemi silami boriti za zaščito. Opazilo se je tudi, da je imela carinska politika tudi prikrit cilj, katerega je drugače izražal g. M. Savič. Tendencia je bila — znani so slučaji, ko se zaščita industriji ni dovolila, ker so hoteli na ta način izvršiti pritisk na podjetje, da se — preseli v notranjost; za to so navajali interese narodne obrambe itd.

Tretji problem, s katerim se je pečalo slovensko gospodarstvo, je bilo preobdavljenje Slovenije. Tudi tu je šla gospodarska politika k cilju, da z davčno preobremenitvijo onemogoči konkurenco naše industrije porajajoči se industriji juga. Mlada podjetja industrije v južnih krajih zaradi visokih produkcijskih stroškov ne morejo konkurirati s starimi podjetji. Davčna obremenitev stare industrije pa nivelira produkcijske stroške in privaja do enakih cen.

Iz teh zgledov je jasno, kakšne cilje zasleduje srbska buržuazija, ki sedaj vlada v državi, napram Sloveniji. Zaradi zagrešene gospodarske politike je trpelo vse gospodarstvo v Sloveniji. Kmetijstvo je zašlo v krizo, industrija je morala reducirati obrate, trgovina ni mogla nikamor naprej, obrt je propadala itd.

Kriza poljedelstva je izšla iz »škarij«, ki pomenijo nesorazmerje med cenami industrijskih in poljedelskih produktov. Dočim je jeseni l. 1925. znašal indeks cen poljedelskih produktov okrog 1500 (cene v letu 1913. = 100), je bil istočasno indeks za industrijske produkte 1800 (cene v l. 1913. = 100). Pojem »škarje« je uvedel v gospodarstvo Rus Trocki.

Industrializacija Slovenije, ki je v poprečnih letih tako lepo kazala, se je v zadnjih dveh letih ustavila. V teh dveh letih imamo zabeležiti le malo ustanovitve novih industrijskih podjetij in razširjevanja obratov starih. Najslabše se je godilo lesni industriji, ki izkazuje v letu 1925. ogromne izgube. To ni samo slučaj pri manjših podjetjih, tudi velika stara podjetja trpe.

Edino razmere v denarstvu so bile zadovoljive, vendar pa je tu minula doba velikih dobičkov. V dobi splošne stagnacije tudi denarni zavodi niso mogli delati z velikim dobičkom. Poslovanje bank se je vrnilo v stare normalne meje. Razveseljiv pojav je dejstvo, da so v Sloveniji denarni

zavodi dobro vozili tudi v slabih časih in da nimamo zaznamovati nobenega poloma, čeprav je bilo pričakovati, da bodo v splošni krizi utrpele tudi banke ogromne izgube.

D. P.

Dr. A. Gosar: Socialna ekonomija. Ljubljana 1924. Natisnila in založila Zvezna tiskarna in knjigarna. Dr. A. Gosar nam je napisal prvo večje gospodarsko delo po Žunovih »Osnovnih naukah v narodnem gospodarstvu«. V tej knjigi obdeluje sistematično vsa teoretična narodnogospodarska vprašanja v petih večjih oddelkih, in sicer govori najprvo o gospodarski vedi kot taki, kjer podaja kratko zgodovino gospodarskih sistemov (merkantilizem, fiziokratizem, Adam Smith, socializem in komunizem, zgodovinska šola) in njihovo kritiko, nato govori o gospodarjenju vobče, o pravilih zasebnega gospodarjenja, o menjalnem mehanizmu in končno o subjektivnem gospodarjenju in splošnem blagostanju.

V uvodu napoveduje, da je njegov sistem nekaj čisto novega, vsi dosedanja gospodarski sistemi da so napačni od klasičnih gospodarskih teorij do modernega komunizma. Sam se priznava k novemu psihično-realističnemu sistemu, kojeja začetnika in prva utemeljitelja sta Nemec Liefmann in Čeh Engliš. Z velikim miselnim aparatom skuša dr. Gosar v svoji knjigi razviti načela tega psihičnega realizma in si od njih obeta rešitev današnjih zapletenih gospodarskih in socialnih problemov.

Priznati moramo dr. Gosarju, da je velik in globok mislec, kar se razodevja v čudovito podrobnih distinkcijah in analizah pričujočega dela, ko prodira v najskritejše nianse gospodarstva in odkriva bistromno probleme, kjer jih oko navadnega človeka niti ne sluti. Vendar pa temeljna osnova celotnega njegovega dela, ki se na njo naslanja, — in to je velika škoda — ne drži. S svojim psihičnim realizmom hoče vse dosedanje sisteme prevreči in s gigantskim miselnim aparatom na njihovih razvalinah nov sistem ustvariti, ki naj vrže luč na vse narodnogospodarske probleme, a žal se mu ni posrečilo. Pred strogo logiko življenja in razuma njegova izvajanja obstojijo.

Osnovna misel, na podlagi katere hoče dr. G. ovreči vse dosedanje sisteme, je ta, da ne smemo iskati temelja gospodarjenju tudi v tako zvanih produkcijskih činiteljih, zemljišču, delu in kapitalu, kakor je lastno vsem dosedanjim gospodarskim teorijam, počenši od merkantilistov in fiziokratov, pa preko klasikov in socialistov tja do najnovejše subjektivne šole, temveč samo v notranjih psihičnih čuvstvih ugodja in neugodja, ki edina pridejo pri gospodarjenju v poštev (str. 40). »Ker je cilj gospodarstva čisto notranji, psihičen, ter se ne da kvantitativno materialistično pojmovati in še manj izraziti, zato tudi sredstva, ki mu neposredno služijo, ne morejo obstojati iz količine stvarnih

dobrin ali morda iz kvantitativno, n. pr. časovno merjenega in izraženega dela. Ta sredstva so lahko le psihična čustva ugodja in neugodja, žrtve in napora» (str. 40). Zato je glavni namen G., da dokaže, kako vodi »vse gospodarsko življenje osnovno načelo stremjenja po čim večjem dobitku».

Predvsem je treba ugotoviti, da je že samo postavljenje »psihičnih čustev« kot kriterij gospodarjenja jako nedostatno. Ta kriterij »psihičnega ugodja in neugodja« kaj lahko zapelje v enostransko individualistično in materialistično pojmovanje gospodarskega življenja. V človeku, v katerem naj prednjačita eminentno duševni sili razuma in volje, je pač pomanjkljivo, ako se tako v ospredje postavlja psihično ugodje in neugodje! Pri čitateljih more tako izražanje vzbuditi domnevo, kakor da bi bila res osrednja točka vsega gospodarjenja edino individualna korist in materialistični užitek. Vendar pa moramo gospodarstvo, kakor sam dr. G. v zadnjem poglavju poudarja, premotivirati s širših, etičnih in socialnih ciljev. Dvomim, ako se bo mogel čitatelj njegove knjige na podlagi njegove osnovne teze »psihičnega ugodja in neugodja« povzpeti do tako idealnih vidikov. Ako zahteva dr. G. novih, vzgojenih ljudi (stran 292), za nov družabni red bodočnosti, mu bo treba najprej revidirati osnovni kriterij njegove narodnogospodarske teorije o »psihičnem ugodju in neugodju«.

Tudi bo dr. Gosarju jako težko dokazati, da imajo produkcijski činitelji (dela, narave, kapitala) v gospodarjenju postransko vlogo. Saj so objekt gospodarskega hotenja predvsem zunanji predmeti in dejanja. Ako bi ne bili ti predvsem predmeti in tudi izraz gospodarjučega človeka, bi moralo biti narodno gospodarstvo samo del psihologije. Priznati moramo dr. G., da imajo psihična čustva ugodje in neugodje (klasiki bi rekli boljše človeške potrebe) res velik, celo glavni vpliv in delež na gospodarjenju, a odrekati vsak vpliv zunanjim produkcijskim činiteljem, se pravi previsoko streljati. Tudi moramo upoštevati, da se morajo psihična čustva ugodja in neugodja ter stremljenju po pridobitku na zunanjo konkretno realizirati v delu, produkciji in kapitalu, z drugimi besedami v produkcijskih činiteljih, ki tvorijo objektivno merilo za gospodarjenje. S samimi psihičnimi čustvi ugodja in neugodja pa je absolutno nemogoče moderno gospodarstvo izčistiti in orientirati po pravih vidikih, ker so čustva kakor volja sama nekaj slepega, kar potrebuje vodstva po razumu. Tudi ne moremo z njimi nikakor prodreti do širših socialnih smotrov gospodarjenja v družini, občini, državi in človeštvu.

Usodepolnost Gosarjeve izhodne točke o čustvih se kaže v vsej njegovi teoriji, ki jo razvija o kapitalu, delu, vrednosti in cenah. Povsod ima človek, ako čita njegova miselno sicer bogata razmotri-

vanja, vtis, kakor da se sili svoje boljše osebno prepričanje uveljaviti na podlagi zgrešene teze o psihičnem ugodju in neugodju. To daje vsej knjigi tudi precej težak in zamotan značaj. O kapitalu razvija sicer originalno teorijo, ki pa splošno ne bo držala, nikakor pa ne more držati njegova teorija o delu. Delo imenuje »tako zavestno in hoteno, torej smoteno ravnanje človeka, ki je z njim združeno neugodje, trud in napor«. Ravno tu se najbolj usodepolno prikazuje ves subjektivizem njegove temeljne osnove o psihičnem ugodju in neugodju. Pri delu ni težišče v čutu ugodja in neugodja, temveč v pravem namenu. Vsako pravo delo mora biti družabno koristno, ki ustvarja vrednote, ki se morejo po sodbi ljudi uporabljati za utešitev pametnih potrebščin. Kod tem pogojem so tudi menjalne vrednosti. Možno je torej tudi delo brez vsakega »ugodja in neugodja« iz objektivnih etičnih, socialnih in človečanskih ciljev. Tudi ne držijo popolnoma njegova izvajanja, da redkost gospodarskih dobrin le toliko vpliva na njihovo večjo vrednost, kolikor predstavljajo dotične dobrine večje delo, da potemtakem redkost sama ne ustvarja vrednosti.

Splošno moremo reči, da daje Gosar v vsej knjigi le preveč prednost čisto individualistično-egoističnim silam gospodarskega razvoja, ki se mu zdijo v tem štadiju kakor da so danes skoro nepremagljive (str. 208). To je senčna stran knjige, da ne veje nad njo svež, idealističen in ustvarjajoč duh, temveč resignacija in prevelika odjenljivost v prilog neizbežnim in nujnim gospodarskim zakonom, ki prevaduje moderno ekonomsko življenje. To je deloma razumljivo, ker je knjiga nastala pod uničujočimi vtisi povojnega brutalnega kapitalizma. Ravno to dejstvo je tudi povzročilo, da gleda dr. Gosar iz te knjige z dvojnimi obrazom. Na eni strani skoro podlega pod vtisi železnih zakonov sebičnosti, ki prevladujejo današnje gospodarsko življenje in z resignacijo ugotavlja, da v modernem času splošne gospodarske propalosti skoro ni mogoče svobodno gospodariti po svoji vesti (str. 208), na drugi strani pa vendar obljublja ob koncu svoje knjige rešitev vseh vprašanj od etične in socialne reformacije družbe. Temeljni nedostatek knjige bo zato, da preveč loči gospodarskega človeka od etičnega. Ima pa knjiga kljub tem hibam svojo vrednost in bo pripomogla v marsičem k razvoju narodnogospodarske vede med Slovenci. Dr. J. Jeraj.

Literatura. V zadnji dobi je izšla naslednja večja, v ta pregled spadajoča publikacija:

Dr. Slavko Sečerov: *Naše finansije*. Belgrad 1925. — Knjiga je izvrsten vodnik po labirintu naših financ od leta 1918. do danes. Statistični podatki so izbrani srečno in pojasnjujejo naše drž. gospodarstvo. Slavko Sečerov je kot član finančnega odbora imel priliko zbrati ves potreben material in je gotovo legitimiran pisati o naših financah.

Zadružna Gospodarska banka d. d.

(V lastni palači vis-à-vis hotela „Union“.) Ljubljana, Miklošičeva cesta 10. Telefon 470 in 57.

Podružnice: Bled, Celje, Đakovo, Maribor, Novi Sad, Sarajevo, Sombor, Split in Šibenik.

Račun poštno-čekovnega zavoda za Slovenijo št. 11.945, za Hrvatsko št. 39.080.

Daje trgovske kredite, eskomptira menice, lombardira vrednostne papirje, daje v najem jeklene shrambe za vrednote, kupuje in prodaja tudi tuje valute in devize, sprejema vloge na tekoči račun in na vložne knjižice ter oskrbuje vse bančne transakcije pod najugodnejšimi pogoji. — Pooblaščen prodajalec srečk Državne razredne loterije.

Kapital in rezerve skupno nad 15.000.000 Din. - Vloge nad 125.000.000 Din.

Pisalni stroji na obroke!

The Rex Co.

Telefon 268. Ljubljana. Gradisce 10.

Vsem,

ki hočejo dobro kavo piti,
priporočamo izvrstno našo
pravo domačo Kolinsko
cikorijo.

Karol Polak

delniška družba.

Tovarna usnja, čevljev in
galanterijskih izdelkov.

Prodaja en gros in en detail v
posebnem lokalu v tovarni.

Oblastveni koncesijonirani zovod

„PANA“

v Ljubljani, Poljanska cesta 12,

ima sredstvo, s katerim se odpravi
pod garancijo najslej tekom tedna vse
ščurke, miši in podgane iz kuhinje, sobe,
shrambe, kleti, skladišč, hleva, skednja,
s polja itd. In to brez vsake nadležnosti
in brez vseh posledic. — Naročila se
sprejema osebno in pismeno.

Cvetličarna „Nizza“

Ljubljana, Prešernova 30

Dnevno sveže cvetje
na drobno in debelo

Sprejema naročila na šopke,
vence in aranžmaje

Fani Hvala

Domenik Battelino

Tovarna umelnih kamnov

Ljubljana, Slomškova 19

Izdeluje stopnice, teraco tlak, cevi,
cementne plošče, nagrobne oklepe
in spomenike, stensko oblogo, razne
bane ter splošno vsa v
to stroko spadajoča dela

„Dungit“, najboljšo sredstvo za konzerviranje
in izboljševanje hlevskega gnoja

Z uporabo istega v hlevih se **PODVOJI** vrednost gnoja na redilnih
snoveh. Ker popije vso vlago, postanejo hlevi suhi in brez duha,
obvaruje tedaj živino pred nalezljivimi boleznimi. Uporaba celo-
letna. - Zahtevajte pojasnila in navodila pri

Prvi jugoslov. tovarni „Dungit“

družba z omejeno zavezo

LJUBLJANA :: lžanska cesta št. 22 (tvrška A. Kobi)

Najfinejša **kolesa** najfinejša

Es-ka, Torpedo, Jugo Bianchi

najboljši

šivalni stroji

znamke Exeella

autopneumatika in material

Vam nudi najceneje

J. Gorec, Ljubljana

Palača Ljubljanske kreditne banke